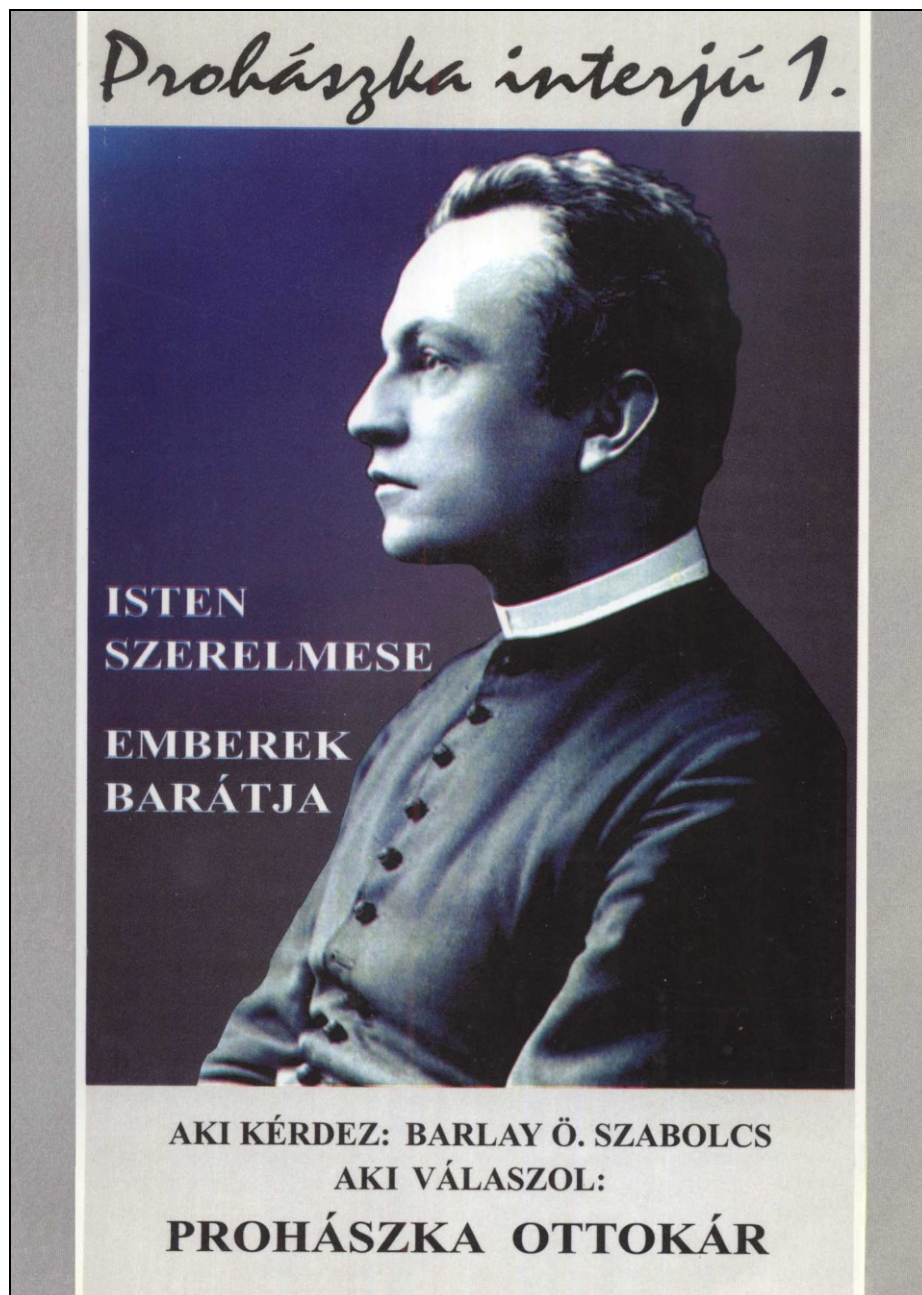

Barlay Ö. Szabolcs Prohászka – Interjú 1.

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Barlay Ö. Szabolcs
Prohászka – Interjú 1.

Lektorálták:
P. Naszályi Emil O. Cist.
Dr. Szappanyos Béla rektor

A borítót Balvin Nándor
iparművész készítette

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv negyedik kiadásának elektronikus változata. A könyv 1999-ben jelent meg Budapesten, a PANAX Kft. Nyomdaüzem készítésében (felelős vezető: Nagy József), az ISBN 963 550 180 3 ö azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző, Barlay Ö. Szabolcs, engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerző tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Isten szerelmese	5
I. A Prohászka-jelenség	5
II. A prohászkaik egyéniség erénye	7
III. Prohászka alázatossága	10
IV. Prohászka aszkézise, kereszthordozása	13
V. Tökéletesebb, erőteljesebb életre törekvés.....	15
VI. A tűz mindig égni akar	18
VII. A Gondviselés és a történelmi realitás	21
VIII. Prohászka lelkiségének energiája.....	23
IX. Papi eszménykép	27
X. Isten-közelség.....	30
XI. Oltáriszentség	33
Emberek barátja – Vallomások Prohászka Ottokárról.....	36
Bilkei Ferenc plébános.....	36
Dömötör István plébános	40
Kovács Géza vallomása	40
Mócsy Gabriella nővér.....	40
Angela nővér.....	41
Dr. Dienes Valéria visszaemlékezése	42
Kriegs-Au Emil plébános.....	43
Egy nővér (D. n. a.) visszaemlékezései	43
Potyondi Imre püspöki irodaigazgató	44
Kuthy István prépost	44
Sikora Andrea	45
Mayer József prépost	45
Büttner Ferenc apát	45
Az esztergomi szeminárium inasa	45
Dezső István egykori karmelita	45
Langhammer János plébános	46
Luttor János jogász professzor.....	46
Kuthy István rektor, kanonok	47
Mócsy igazgató visszaemlékezései.....	47
Dr. Kátay Béla apát-plébános	48
Prohászka Ottokár utódjának, Shvoy Lajos püspöknek visszaemlékezése a Regnumról....	48
Desseffy Aladárné.....	49
Székely Ottokár ciszterci tanár	50
Radnich Imre plébános	50
Balogh Károly bicskei esperes-plébános	50
Doym Béln ny. esperes-plébános; egykori tinnyei plébános.....	50
Laczó Alajos sárkeresztői plébános	51
Dr. Metzger József.....	51
Somogyi Lajosné	51
Kovács Dénesné.....	52
Szakváry Károlyné.....	52

Plávics Mária Fremiota nővér.....	52
Kovács János prelátus.....	52
Lendvay Zoltán plébános.....	53
Turzó Antal plébános.....	53
Csontos Márton.....	53
Szabó József villanyszerelő.....	53
Turzó Antal plébános.....	54
Dr. Luttor János.....	54
Nyílt levél az olvasóhoz (Utószó).....	55

Isten szerelmese

I. A Prohászka-jelenség

A „Prohászka” névre már az egész ország felfigyelt: a legkülönbözőbb vélemények pergőtüzébe került. – Kérem, hogy a sok irányból támadt kérdéseket, bizonytalanságokat valamelyes személyi vallomással válaszolja meg.

Lángoló szívvel kívánlak keresni Istenem; küzdve érted vagy bírva téged egyaránt szolgállok Neked. (Napló első mondata, 1877)

Én kész vagyok mindenre Istenért. Odaadom, ha kell, életemet. Tehát Istennek tetszeni: ez célom. (1878. febr. 2.)

Aki biztos abban, hogy Isten segítségére támaszkodhat, soha nem lesz gyenge. (1878. márc. 20.)

Én mindig valami erős, lelkes, kritikus ember akarok lenni, aki Istent igazán szereti, és érte szenved, kinek lelke tűz, akarata érc, szava hajlítható, erős gyengéd. A keresztény erény a férfiaság iskolája, az ismeret nemesítője, a tudomány hasznosítója, az érzelem rendezője... Az ember ereje önmagában van az isteni kegyelemmel. A súlypont belül fekszik. Ott keresd s őrizd, addig jól állsz, különben bukol... (1883. febr. 22. – ápr. 1.)

A Szentlélek Isten adományainak teljessége, mint szeretet, eltölt; mindenbe önt valami szépet, jót... Gyenge a mezei virág, és Isten mégis felékesíti azt, s örül ékességén... gyenge a madárka s Isten áldja s neveli nagyra... gyenge a lélek, és Istennek telik öröme feldíszíteni azt... Azért, ha a Szentlélekre gondolok magasztos és gyengéd... lelkesülök... Veni Sancte Spiritus! (1883. máj. 9.)

Drágán adom oda életemet; nem hús törökért, hanem az egész istentelen táborért; miután mindent Istennek szolgálatára akarok magamban szentelni, s e szentelés, e följánlás egy életben millió életet ad, s minden egyesben az egész világot ajánlja föl, Istennek hódolatára hozni törekszik... De a Társaságban élnék, mily könnyű lenne, – s a világban támasz, segély nélkül mily nehéz!... (1883. júl. 4.)

Ki vagyok? Isten gyermeke – annyi kiváló jótétemények és a gondviselés különös szeretetteljes vezetése által kitüntetett – jezsuitáknál neveltetett – Rómában képeztetett – templomban fölszenteltetett – a szentek sírjain áldozatát bemutató – nagyvilágra szóló férfiak körében szívesen látott – sok kitűnő pappal összeköttetésben élő – fönnkelt, nemes, nagylelkű gondolkozásra és érzésre törő – szűk korlátokat, alacsony nézeteket, törpe fogalmakat, sovány tekinteteket ignorálni törekvő – áldozatkész és fáradhatatlan, önmagát megvető, Isten dicsőségét mindjobban előmozdító szolgája Krisztusnak. (1883. júl. 8.)

Nem üvegházi növény, nem erőtlen, satnya cserje. Nincs ezekben szabadság! A szabadság óriásokat nevel, sablonokat gyűlöl; eszménye az Úr Jézus... ez iskolába állva hallgass a Mesterre... Mily más színben tűnik föl ő és minden szava; magadat is ez életben állva képezd rajta, s erőteljes és nagylelkű férfiú lesz belőled. Faxit Deus! (1884. júl. 10.)

Nem szeretem a formákat. Minek az életet formákba és sablonokba szorítani... S ezt érzem én magamban: szabadon érezteni a szív, a lélek belső, plasztikus erejét, s levetni – amennyire lehet a szokást, mely nézeteket és elveket is alakít, de nem mindig helyeseket s nem mindig olyanokat, mely az egyedeknek megfelelnek... Vétkezel, ha Isten képét magadon, szűz magadon egészen ki nem nyomod! (1884. szept. 26.)

Mit tegyek? Terhemre vagyok önmagamnak... magamra húzom tehetetlenségem rongyait... Kitárom lelkemet, hogy belefolyjon a mennyei életet adó erő. Szeretném, ha megtestesülne bennem mindaz, amit sejtek... Szeretném, ha egyediségemmé válnék... (1885. jan. 7.)

Szeretném kitágítani lelkemet; szeretném karjaival átfogni az eget és a földet. Miért tűnődöl? Miért kúszol? Ó, ha sasszárnyakon keringhetnék a magasban... (1885. febr. 22.)

Milyenné szeretne lenni, válni? Egy szabad, fönséges, önmagára mitsem adó, magával, kényelmével, reményeivel kilátásaival s az egész világgal rég leszámolt ember...

Bogarakkal nem bibelődni... ezeknek oda sem nézünk; de annak a büszke áramlat föl-fölborzadó taréjainak mindig odavágunk. (1886. júl. 9.)

Az óriási harcokra, melyek küszöbünkön nyugtatják már fegyvereiket, nagy erőre és méltóságra lesz szükség. Másrészt úgy vélem, hogy korán születtem, mert e harcok életemben (még) nem zúdulnak tájainkra; annál szükségesebb, azok, kik örökösei (lesznek), bővebb, gazdagabb résszel legyenek ellátva. (1886. júl. 9.)

Egyrészt erőteljesnek, ép egészségesnek érzem szívemet, ugyanakkor az a meggyőződés hat át, hogy az ilyen egyszerű, szerény, fiatal papocska sehol sem nyom latban. – De ez utóbbi mesterkéltséget, nem egyenes. Az előbbi tősgyökeres! (1888. ápr. 4.)

Nehéz kórók közt pálmának lenni! Valóban nehéz. Csak az istenes férfiú teheti! Akinek lelke valóságos fény, akarata valóságos szentség... Bennem megvan ez a forró vágy: tönkresilányítani „énemet” az Isten nagyobb dicsőségére; ha tudnék előtte kedvesebbet, megtenném, de eddig nem tudok... Édes Istenem, tégy vélem, mint jószággal szokás; rendelkezéssel, használj, mint tetszik... (1890. júl. 3., júl. 5.)

II. A proházkai egyéniség erénye

A proházkai egyéniség jellegzetesen „erényes”. Erről sokat medítál, különösen fiatal éveiben. A papi eszmény egyre tündöklőbb fénye hívja, sürgeti, hogy az erényekben erősödjék. – Hogy lett erős jellem? Életformálásának melyek legfőbb erényei?

A jókedvet művelem, nagy emeltyűje ez az erénynek. (1878. szept. 29.)

Néha oly féktelen hangulatot érzek magamban; biztos, határozott akarat uralma alá kell helyeznem érzelmeimet. Ezáltal érzégsnek, haszontalan gondolatoknak elejét veszem. (1879. jan. 5.)

Oly sokszor csalódunk a jó látszatban: tehát mind magam, mind mások iránt tartózkodva és okosan; mihelyt valami az erényt sérti, az rossz lesz. (1880. jún. 15.)

„Engedelmes volt”... Az engedelmesség alapja Isten rendelete és nem az előljáró esze képessége... Isten gondoskodik, hogy emellett szégyent ne valljunk. (1881. okt. 21. Med. 16.)

Maradj mindig Jézussal, szent sebeiben; Ő veled van, ha alszik is; Ő néz, ha hegyen áll is; ha küzdesz, ha buzogsz: né félj, ne rémülj: ego sum. Az erényben van az Ő szava; aki szeret és alázatos és erős, az hallja őt... Minden nehézségben ne inogjunk; nincs okunk; megbántanánk Istent, ha a nehézséget nagynak gondolnók. Nagy az nekünk, semmi neki; már pedig mi vele dolgozunk, – ki ellenünk? (1882. febr. 8. és 13.)

Ma reggel a katakombákban voltunk... Ő a kezek, melyek e folyósókat vájták... Ő, szent hit szelleme, lengd át lelkemet, – ó tűz, mennyből eredő, jöjj, száll meg e szívet... Higgy, amint ők hittek; tőrj nemesen, amint tőrtek egy elfajult ádáz világ közepette, hideg, közönyös, de üres műveltségben... Ő egy presbiter e kriptákban nem lehet csak erős és szent férfiú. (1882. febr. 18.)

A keresztény erény a férfiasság iskolája, az ismeret nemesítője, a tudomány hasznosítója, az érzelem rendezője a világ taposója, szabadság, mely fölényt nyújt... (1883. febr. 22.)

A kereszténység nem a tan, hanem az élet; valamint nincs elvont tanunk, hanem megtestesülésünk, a tan érzékesítve. Jézus tana az életben nyilvánul meg. (1883. febr. 27.)

Az ember ereje önmagában van az isteni kegyelemmel. A súlypont belül fekszik... A súlypont a megfontolás, a jellem, a meditáció, az ima szellemében fekszik... (1883. ápr. 1.)

Azt veszem észre, hogy nekem nagy erőre és erőteljes föllépésre van szükségem, mert látom, hogy az embereken ez fog... de erő nincs igazán szellemi és lelki erő nélkül... Ahol meditáció nincs, ott nincs teljes erő... (1883. ápr. 29.)

Úgy érzem lelkemben, mintha még lenyűgöztetve lennék, – még nem tud áthatni, áttörni önmagán keresztül a lélek... nem lép föl belülről az alakító erő... Az élet belülről jövő, ható, hasonító erő; minél nagyobb, annál teljesebb, termékenyebb, annál nagyobbra terjeszkedik; s mindent magával tölt el. (1883. máj. 5.)

Nagyság és nemesség mértékét Istentől venni!... (júl. 10.) Csak az erény az érték. Én is az erényt becsülöm az egyesekben, mást nem... Tudom mi a káprázat... Én szeretem és tisztelem és becsülöm az egyes embereket, de azért utána nézek mit, hogyan tesznek, beszélnek. (1883. aug. 10.)

A lélek könnyen elveszti önérzetét, szétfolyik tehetsége... De ha a szellemben az erény, a hit, az evangélium tana, bölcsesség, határozottság, jellemzilárdság uralkodik, akkor a lélek el nem veszti önmagát, – akkor ő az úr a dolgok és események fölött... akkor kezdi fölismerni önmagát, érezni fölényét, s örüdni, hogy örökre szól, hogy elévülhetetlen és megtörhetetlen. (1883. szept. 2.)

A szeretet áttör a kisszerű nehézségeken, – nem tapad, nem lapul. Mindig erős és kitűnő (1883. okt. 8.)... Szeretni kell, ha érteni akarunk. Miért? A szeretet kitágítja a lelket, szellemesebbé, élesebbé, behatóbbá teszi, aki szeret, annak lelke hasonul a szeretett tárgyhoz, s a tárgy benne élni kezd, egyesül vele, nemcsak érti. A szeretet által „bírní” = új tehetséget (képességet) kap az ember, mintha egy új világ nyílna ki számára; nem tudja miképp, csak látja... (1883. okt. 28.)

Istenem, ma megint forr és fő bennem s mint repesztő gőz tágítja mellemet a vágy, hogy bár lennék hatalmas, Istenben erős!(...) Csak azt a boldogságot kívánom, hogy Isten világossága, Isten ereje legyen szívemen s lelkemen kifejezve; e vágy öli élttem perceit. (1886. márc. 8.)

Ó, ha tudnám lelkemet élőbbé, termelőbbé, rügyezőbbé tenni. Ezt szeretném. Pedig messze vagyok tőle. Nem bírok kifejezést adni annak, aminek keresek... (1886. ápr. 1.)

Mindig meghatódottsággal nézem a hegynek fölfelé sikló hajót; ami meghat az a hajó ereje, mely a hullámokat élesen és erősen szeli. Még nagy hiányt érzek mind a gondolat metsző élet, mind a szó csattanós és bő és eleven és folyékony egymásutánját illetőleg. Remélem, hogy ez még megjön, mert különben nem tudnám okát érzékemnek ez irányban való tetemes kifejltségének. (1886. ápr. 5.)

Mindenekfelett meg vagyok győződve a hit hivatásáról, mely szerint annak erejét minden téren, az élet egész vonalán, hatásosan és sikeresen érvényesíteni kell(...) A hit exulál és a világ él, nem törődik vele, és sok ember elhiszi, hogy ennek úgy kell lennie. Megbomlik bennük a hittel járó szükséges hit, önmagáról a hitről, hogy ez lelke és sava és életet-adó eleven ereje valamennyi történetnek, mert mind ami történik, a gondviselés tervébe foglaltatott. (1886. ápr. 5.)

Ez a férfias szellem: nyugodt, benső egyensúlyban érzélgő lágyság nélkül, – az emberek elismerését, ítéletét, tetszését s annak hiányát nem érezve... nyugodt, biztos, körültekintő ítélet az iránt, hogy mit kell s hogyan kell tenni... Az erényt Istenért teszi. Szereti ezen szempontból a megaláztatást, a gúnyt s nem ámul el rajta. Minden áron-módon kerülöm én ez utolsót, azt érzem s azért van annyi bajom; főleg a lehangoltság, kedvetlenség, s sok apró megháborodás abból bugyog. (1886. júl. 2.)

Kitéptem volna, hogy kellene s ha lehetne szívemet (a barátok templomában) azért az ügyért, azon ügy lelkes, életerős, ízig s sejtig ható kidomborításáért... s tehetetlen, mert szegény vagyok. Ó ha volna tollam, éles mint a kard, hegyes mint a tű, ropogós és tápláló... Mi másra használnám, mint Krisztus dicsőségére? Fölkelteti, fölkelteti a mámból ezt a papságot, megmutatni neki: Íme árván állsz; fej vagy test nélkül. Fölkelteti az egyházas öntudatot, mely

nem lapul... Kiöntöm lelkem apostoli szikráját; telítem és lövelem: újra telítem. Amim van Istennek ajánlom. (1886. szept. 19.)

Az erény a legnagyobb teljesség, duzzadó, dudorodó, kifelé alakuló élet. Telve légy egészen, légy nagylelkű Isten és ember iránt. (1886. okt. 17.)

Aki megvidámítja ifjúságomat (Qui laetificat juventutem meam). Velem legalább így tesz az Isten szelleme: felráz. Érzem, hogy alábbhagyott törekvéseim, feszerőm hófoka; de újra nekimegyek, – átkarolok mindent; minden gyakorlatot, minden gondolatot és eseményt úgy szövöm körül, úgy illeszttem benső kis világom sugárzó nyíló fáit, virágait, kövei csillagai közé... (1887. aug. 22.)

Igazi oltás a természet felé; nincs többé a merő természetesnek létjoga; mindennek fölfelé kell nőni, a kegyelem virágaivá fejlődni. Ne gondold természetet, gondold mindig kegyelmet. Ez tükröződjék eszményeiden, erény csillogjon szemükben... (1887. okt. 2.)

Lelkem éretlenségét érzem a kislelkű lehangoltságban saját és mások bűnei láttán... A hitnek boldogítani kell; lehetetlen, hogy sivárrá tegye a lélek mezőit. A túlzott visszavonultság beteges tünet. Szent Katalin mindig azt tanácsolta: ki kell tépni a búskomorságra és csüggedésre való hajlamot... (1887. nov. 2.)

Nosztrán a Nővéreknél voltam; ebédeltem, vacsoráztam; a szalvétán, a vánkoston ott volt rendjük jegye: +S. +V... Megismertem, (rádöbentem!), hogy ott a börtönben gyilkosok meghalnak, mint szentek, mert a nővérek áldozati szelleme kinyeri számukra ezt a kegyelmet. – ...Máshol meg elvesznek a nem nagy bűnösök... (1888. febr. 11-13.)

Ez a (nővéri) szeretet mindenre képes; nagyon nagyon szeret, – szerelme közel van hozzá, szívében lakik... nem hideg eszme, nem emberi képzemény, édes szent valóság. – Hasonlít össze egy zárdaszület valami filozófus emberbaráttal. Csak érzületüket vedd. Ez természetes vonzalommal Jézusát karolja át, és a szegényt is úgy tekinti, mint az imádottnak (Jézusnak) képét: szolgálja, enyhíti. – És a filozófia? Terméketlen magva nem ébreszt követőket, nem bír melegíteni, boldogítani áldozat és kereszt által senkit. (1888. febr. 22.)

Semmi esetre sem vagyok megelégedve magammal mióta (tegnap este ápr. 26.) a Herzberg által írt rethorikát lapozgattam... A lélek nyomorának, a bűnnek, a szeminárium hiányának, az erény szükségességének, a rethorika, dogmatika mivoltának éle világos fölismerése az akaratban határozott, elszánt irányt teremt... Nagy szemrehányást éreztem ekkor csüggeteg, félénk, elsimuló életemről, melyet folytatok. (1888. ápr. 27.)

Az erény = virtus az erkölcsi világban az egyedüli valóság, igazság, erő... Az erény szuverén, örök, tudja, honnan ered. Azért nem imponál neki senki. Hát még ha Krisztusért való lelkendezését nézzük... hódít számára mindent, mert szereti Krisztust! (1888. nov. 23.)

A megalkuvó róka történetének nagy tanulsága: a legbiztosabb veszedelem: türelem = a megalkuvásos türelem. Mihelyt az ember megalkuszik a maga lelkével, nem áll meg többé. (1888. dec. 1.)

Az Isten szíve szerint nagyraemert jellem a világban rendkívüli nagy valóság... E nélkül nem leszünk képesek hatni, alkotni... Ha nem leszek vasból és acélból, hanem csak föld és hús maradok, szétmar egyben az isteni ítélet tüze... (1889. júl. 25.)

III. Prohászka alázatossága

Prohászka ország-világ úgy tekint fel, mint egy üstökösre. Gárdonyi „napba öltözött embernek” nevezi. – Tisztában volt másokat messze túlszárnyaló képességeivel? Jól látom, hogy lelkiéletének titka mégis az alázat? Megnyugtató érzés olvasni az Ön végleges elkötelezettségét az alázattal: mindig lehúzza magát a magaslatról!

Ő.: P. O. nincs többé – egy marok por, ez P. O. (1878. aug. 4.)

A názáreti ház legyen többször elmélkedésem tárgya. Jézus benső élete folytonos ima és Istennel való egyesülés volt. Az ima szelleme nem egyéb, mint az alázat és engedelmisség szelleme, – keltsd tehát ezeket fel magadban. (1879. okt. 19.)

Szent József magasan volt, de alázatos volt! A legalsóbb a szent családban, és ő parancsol; jobb szeretne mindannyiszor Jézus lábaihoz borulni, de más az Isten akarata, – azért szeretni az alázatot, de először az Úr akaratát. (1880. okt. 19.)

Fussatok a hitetlenségtől, mert utálatos forrásai vannak! Első a tudatlanság; mert aki tud, az hisz... Második a szenvedély utálatossága, mely a gyakorlati igazságok ellen tör. Harmadik a büszkeség. (1882. márc. 12.)

Midőn a P. Spirituálissal beszélek, mintegy kiemelve érzem magamat ez eltörpült körből... Nem kell úttörőnek lennem, legyenek hű követők. De ez elszántan, hogy ki ne mozdítson minden parányi esemény! (1882. máj. 7.)

Az alázat erő és nem gyöngeség. Az lenne, ha gyávaságból származnék. Ki ezt tartja forrásának, beszél arról, mihez nem ért. – Aki öntudatában van főséges hivatásának, az törhetetlenül feszíti meg magát, hogy oda elérjen, hová mindennek megvetésével célját tűzte; az tudja mit becsüljön, minek tulajdonítson becset és értéket. (1882. máj. 28.)

Az apostolok megölettek; ki hamarabb, ki később. Senkire sincs szüksége a végtelen Istennek, tervébe beleolvaszt minden tulajdont, minden tehetséget; de mindenki él, aztán meghal. Tehát működni e mély alázattal... (1882. szept. 21.)

Ó, az alázat! Mily feneketlen örvényt nyit nekem, melybe mélyen kell alászállnom. Ha ott mélyen leszek, nagy erőm lesz... Semmiféle igénnyel nem lépek mások elé; én mélyen érzem érdemtelenségemet és jelentéktelenségemet mindennel szemben. (1882. nov. 11. és nov. 17.)

A szenvedés a megváltás eszköze,... Jézus felvette alázatból; szeretett nyomorult lenni, hogy alázatos lehessen. Örülök, hogy gyöngé vagyok, mert alázatos lehetek. – Az alázat lélekerő, – az alázathoz az akarat és ítélet erőssége szükséges. (1883. jan. 24.) Ismét forró vágy támad bennem az igazi alapos alázat után (febr. 22.).

Jézus szelleme az alázat... Ki e szellemet nem bírja, annak nincs fogalma az Üdvözítőről... A szent papok alázatosak szívük mélyéből. Isten elé csak az alázat kíséretében állhatunk; ha alázatosak vagyunk, nagylelkűek, rettenthetetlenek, lelkesek, igazi reális célokra törekvők leszünk. Minden más foltozás és torzalak. Majdha ez habitusommá válik affektáció nélkül, akkor más élet küszöbén állok majd. (1883. júl. 6.)

Isten akar valamit tőlem, bár tudnám, hogy mit? Akar papi életet és szentséget. Kész vagyok rá. Uram, itt az én szívem. Öntsd belém kegyelmed kincseit. Nagyon ismerem végtelen gyengeségeimet. Uram, segíts az én nyomorúságomon. (1883. szept. 21.)

Az elvek szilárdsága együtt járjon az alázattal. E kettő megadja a szív szabadságát, ad lendületet, – nem akad fönn másokon, ad tetterőt és a tudományos és erényes törekvésekbe irányt. – A szabadság nálam összeesik a nagylelkűséggel... Mindjobban belátom az Isten és gondolatai ismeretének szükségét, ha hozzá közeledem nézeteimben, megerősödöm. Legyek Istennel egyesült, emberekkel szemben szabad. (1884. máj. 25.)

Az alázat társadalmi erény, mert ellene van az önteltségnek, ellene a lélek határolt nyegleségének, melynél fogva mindenben magát tolja föl központul, ítél, szeret, beszél, akar, de előbb az „én”-nek inaszakadt, émelygős bálványa előtt hajlik meg. Mily gyöngé és vaksi az ember! A nyitrai éhenkórász is csak azt gondolja, hogy ő tulajdonképp respektábilis jelenség. (1884. dec. 24.)

A keresztény alázat, mely a kegyelemről szóló tanban kiváló tápot nyer, egyesítve pontos, lelkiismeretes imával, lesz biztosíték a jövőre nézve. (1885. júl. 3.)

Ma az én kis ministránsom megindított engem. Lám, ha Jézust úgy szeretnéd, mint ez a gyermek, oly szent tisztelettel, távol a szokás megfásult ridegségétől. Mit taníts tehát? Hogy a gyermektől tanulj gyermeki módon érezni, ami Krisztusnak úgy tetszett, hogy például állítá fel... Csak gyengéden és gyermekdeden, csak lágyan és érzékenyen; ó, aki lágy, aki gyermek Jézus szerelmében, az érez, az észrevesz, annak lelke folyékony, – tűz és kékszín ég! (1887. márc. 14.)

Ó, az alázat nem gyengeség, az férfias, komoly, higgadt gondolat, oly komoly, s oly erőteljes, amily mély igazság... Szánalommal, elnézéssel, részvétellel lenni a bűnösök, a lelki szegények, az elesettek iránt – ez is alázat. (1887. aug. 24.)

A szentek még a világot is azért hívták segélyül, hogy köpjék le, vessék meg, gyalázzák őket... Ez megragadja lelkemet s én is kívánom, hogy megvessenek, megutáljanak, semmibe se vegyenek engem. (1887. nov. 19.)

Szent József feledve, – én is. S ez fáj... Buzgólkodom és nincs elismerés... A kegyelmet kell becsülni, s azt keresni, csak arra nézni; Istennek örvendeni... (1889. márc. 12.)

Örülök, hogy alacsony állásban vagyok, pedig nem hiszem, hogy gyenge tehetségeim vannak. Az ilyen alacsony állású embernek könnyebb az alázat, mely különben oly nehéz. Istenem, hogy csalja magát az ember!... Valamiben kitűnni kíván, legalább a lelkiekben... (1889. ápr. 30.)

Nem a pénzért dolgozom, nem tiszteletért és dicséretért. „Semmit Istenen kívül”, mondjuk sokszor; de ezt még nem bírjuk! Íme, ha jó példát adok és nem követik, zavarodom, nem egészen tiszta szeretet! Nem szeretünk kopott ruhában járni! (1889. máj. 6.)

Jézus Szentséges Szíve! Minél magasabbra megyünk a mindenségben, annál kisebbek vagyunk, – minél mélyebbre hatolunk Jézus szívébe, annál nagyobbak. Érzelmekben megtanuljuk nagyságunkat. (1889. jún. 30.)

A végtelen Isten miképp lett ember, hogy lehetett azzá, fölfogni képtelen vagyok... Csak érzem szívem dobogásán: csak ő maga képesít annak némi megértésére... Kezded majd sejteni az Urat, a Fölségest, a Mindent... A szellem éltet, a betű öl... A kevélység öl... Az ondovai vámost szemlélve kezdem érezni, hogy az emberi lét pókhálóján túlmérhetetlen utak és pályák vannak nyitva a boldogság felé! Ez az alázat szelleme és nem betűje. Új álomlátás! Megrendítő valóság. Ilyen is van a földi életben. Azokban a szegény emberi lelkekben. Fogalmam sem volt róla! Ez a hit hatalma és világa... (1889. júl. 25.)

Meglepi lelkemet az alázatos imádás és az Isten fönségét hirdető komolyság, mely a gót dómokban talált kifejezést... Sehol nem lehet tanulni alázatot, csak Jézusnál... ez az ő iskolája: tanuljatok tőlem! Szegénység, alázat, a mellőzés semmibevétele!... Világias érzelmű pap nem hathat... nem elég az elvek tudása. Kell az Úr Jézus szíve erényeinek élénk átérése... Látni kell, hogy szenved. Min szomorkodol, Kedvesem? Tudom jól bánataid okait: irtani a bűnt... főleg mi papok. Enyhítsük, hisz kér, hisz könyörög... (1889. júl. 28.)

IV. Prohászka aszkézise, kereszthordozása

Sokszor írja: „a világot megvetem.” Nincs ebben némi elidegenedés vagy elfordulás az élettől? Igen szigorú volt önmagához egész életében. Sokat ír a szenvedésről, gyöttrődéseiről. – Mi motiválta aszkézisét és kereszthordozását?

Nekem minden módon ki kell irtanom azt, ami az Úrnak visszatetsző, amit Ő kíván, hogy kitejtek. (1878. aug. 4.)

Az Üdvözítő szabad elhatározásunkat várja. Azt mondom: Uram, Királyom, Te ne vérezz üdvömért, íme itt vagyok, küldj, vezess. Ó Uram, megyek, szállok. A jelszó: küzdeni mindig, mi ellen? Önmagad ellen. Íme a harctér és az ellenség csatazaja. Agendo contra! (1887. aug. 4.)

El vagyok határozva, hogy határozatlan, félig-meddig való életet nem akarok folytatni. (1879. okt. 19.)

Jézus katonája lettem. Szívem lelkesül követésére: hősi lelkület, tette buzduló alattvalói hűség készletet e lépésre. Jézussal fogok harcolni, ha magamat legyőzöm, megtagadom, ha a világot, a tiszteletét, gondolkozását megvetem, hasonlóan azon vezér katonájához, ki hideget, meleget, fáradalmat, éhet, szomjat, erőt, álmatlanságot tűr. (1879. okt. 21.)

Határozott rendben és elvek szerint kell életemet rendbe szednem. Szemeim előtt tartom célokat s az idő rövidségét. (1879. jún. 2.)

Jézus az Olajfák Kertjében imádkozik... Tűrő és fáradó férfiakat akar, olyanokat, akik elviselik őt és saját nyomorúságukat; küzdenek siker nélkül is, mert ez az út vezet ahhoz, hogy lassanként kitejjük a gyökereket, és körültekintően haladjunk előre, mégha az Úr elrejtőzik is! (1881. okt. 21.)

A Boldogságos Szűz hét fájdalmának ünnepe van... Áldozat csak szenvedéssel jár, a szeretet áldozattal, s minél nagyobb a szeretet, annál inkább él Ő, – annál kevésbé élünk mi. A szeretet által okozott e lassú „gyilkolásunk” fáj, vagyis szenvedünk... A Boldogságos Szűzben csak egy élet volt, az Úr Jézus Krisztus. Kedves Szent Szűz, jó Anyám, taníts meg szeretni, s akkor megértlek. (1883. szept. 15.)

Meditációmiban átéreztem azt, hogy az embernek dolgoznia és szenvednie kell. Fáradalomból és szenvedésből építi ki az isteni gondviselés terveit,... a dolog nyújtja az anyagot, a szenvedés a ragaszt, az összeforrasztást. (1885. márc. 15.)

Jézus az Oltáriszentségben! Ma láttam őt oly kicsinynek, oly megtörtnek. Lám mennyire szerethetett, aki érted ilyen „összeszorított”, ilyen megsemmisült lett. Lám mi a szeretet eszköze: a szenvedés, a megtörődés. S viszont, ha szeretsz, akkor ilyen leszel. Mert a szeretet szenvedésre tör. Miért? Azért, mert a szeretet a szenvedés könnye, s megenyhíti. (1886. febr. 25.)

A Szentgyörgy-mezői temető felől jön a harangszó. Mit sírsz lelkembe esti harangszó?... Sírok, de nem szomorúan; sírok, de nem fáradalomból; jól esik ez a néhány könny... sírok részvétből a testnek és minden anyagnak enyészete fölött. Sír (a lelkem) mint a menyasszony

siratja szüzességét, melyet elhagy termékeny anyaságért, sír mint a virág, mely lehull, hogy szirmai tövén gyümölcs fejlődjék. (1886. okt. 13.)

Csendesen, zajtalanul nő a kagylóban a gyöngy, – azután kihalásszák, mások köszörülük, mások aranyba foglalják, remek áldozati kelyheken, ragyogó szentségtartókon törik meg a gyertyafény... Ó, ki tudja – szalmakunyhókban, emberi keservben sajtolódik a szenvedő szemekből a könny... de ez a könny Krisztusért fakadva, tiszta gyöngy, angyalok fogják föl és föltűzik a léleknek szánt mennyei koronába. (1886. okt. 27.)

A szenvedés is édes. Mint a növénynek törzsét fölhasítja a hajtás, melyből virág feslik, de a hasítás nem fáj: úgy a szenvedés fölhasítja a lelket, s feslik belőle remek erényvirág, de nem fáj, sőt édes, kedves. Nem történhetik semmi, ami fájna, ha Krisztus kezéből jó és érte, hozzá tör. (1887. jan. 11.)

Szeretem Jézust; lelkem mint tiszta, szentelt forrás, csörgedezik s azt suttogja: Szeretem. Párája eleven s termékenyítő, ha lelkemen átvonul, lelkesít. Mindig lelkesen, – s mindig szenvedve; jaj de szép a piros rózsa, a vérpiros, ha a lelkesülés, a győzelem fehér hamva lehelődik rá, akkor halványabb lesz, nem sötétül, nem ijeszt. – Jézus drága vércsöppjeit amint a Getszemáni kertben legördültek, angyalok szedték föl, – mit csináltak velük? csillagokat gyűjtöttek belőlük az égen; a földön pedig helyükön szép virágok nyíltak, azok a szenvedő virágok. Virág és csillag egyesült s lett belőlük virágzó, ragyogó lélek: Szent Katalin, Szent Teréz, Szent Limai Rózsa! (1887. jan. 18.)

Nincs szó, mely leírja a tenger moráját; nincs nyelv, ha még oly ékesszóló, mely visszaadja a szív legszentebb s legmélyebb érzelmeit. Érezz: ezt akarja a szó valahogy elérni, hogy érts! (1887. márc. 13.)

Szívem érez olyasmit, ami a kereszt szeretetéhez hasonló; azt a szabad, embert megvető, minden világi dolgot mint komédiát szemlélő szellemet. Jaj, be szeretném, ha kinőné magát tiszta, szabad, lelkes érzelmmé. Csak add át magadat Jézusnak teljesen. (1887. márc. 13.)

Nem panaszkodni! Ne jeremiáskodjál, hanem tedd meg buzgón azt, mit tehetsz s másokkal is e szellemben beszélj. (1887. aug. 23.)

Keserves nap! Elkecserezés mások fölött többet árt nekem és nem használ senkinek... Szeretnék Krisztusnak feláldoztatni... önmagamot egészen megvetni; de nem találom módját. Keresek, de hiába. (1888. febr. 6.)

Aki Jézusért egyre jobban lángol, annak szenvednie kell: oportet Christum pati!... De ne sajnáljuk Krisztust! Ó, hiszen, ha nem szenved, akkor mi nem szeretünk. Tehát szeressünk, forrón, szüntelenül... Így kell a kereszt alatt zokognunk, önmagunkat s bűneinket siratnunk... (1888. márc. 23.)

V. Tökéletesebb, erőteljesebb életre törekvés

Meglepő az Ön erős akarata! Nem nyugszik kibontakoztatni önmagát a tökéletesség legmagasabb fokáig Isten dicsőségére és a lelkek javára. Mintha minduntalan erre hívná fel a figyelmet: kibontakozni, kifeslenni a rügyből, fejlődni, mindenben törekedni a tökéletesebb, erőteljesebb életre. Szívesen olvasnánk minderről újabb indítékokat.

A pillangó fűgén repdes levélről levélre, kiterjeszti pompás szárnyait s megvilágíttatni engedi az üde sugaraktól: így tesz a keresztyény lélek, – lelkének pompás szárnyait kiterjeszti az örök világosság napja felé, s engedi magára esni ez üdítő fényt. A pillangó is akkor hirdeti az Isten dicsőségét, ha önmagán kimutatja keze remeklését, – a keresztyény lélek leginkább akkor dicsőíti az Istent, ha minden tehetségével feléje fordul és feltűnni engedi a beléje oltott szépségeket... (1884. szept. 6.)

Tehát kitárom lelkem minden érzékét. Az az egész lélek olyan, mint a zárt rózsabimbó, – lassan lassan feslik, lassan kinyílik. Ó, de ha majd kinyílt, csókolgatja az a rezgő fénynyaláb, mely a magas égből ömlik reá s kifesti bájait. (1884. szept. 26.)

Ó bárcsak lennék én egy derültebb ég alatt, ahol nőhetnék, mint a pálma... Dehát e körben és ez életben az észak cserjéje vagyok, törpe és fejletlen... Minden azt mondja: nem ez az, amire lelked hivatva van; ne szunnyadj, ne tőpörödjél. Ó bár lelkem életté és erővé válnék... Nem vagyok otthon, szeretnék hazamenni, ahol úgy éreznek és szeretnek, mint én, ahonnét e meleget hoztam... Néha szúr, néha éget a szív eme kincse. Értlek lelkem lelke, ó csak sebesíts s ha beheged az emlékezés édes sebe, szakítsd fel újra. (1884. okt. 31.)

Uram, nyilvánítsd ki előttem, mi az én végem (feladatom) és elég lesz nekem. Istenem, kinek lelke képes átérezni ez igazságot? (1885. febr. 4.)

Este a Kápolnából jövén elővettem az én iskolatársaim fotografiáját, melyet nyolcadik osztályban készítettünk. Szerettem volna fejemet lehajtani és sírni... Íme Ottokár, ez voltál te tíz év előtt... szeretném kitágítani lelkemet, szeretném karjaival átfogni az eget és a földet. Miért tűnődöl? Miért lézengsz? Miért kúszol? Ó, ha sasszárnyakon keringhetnék a magasban. Nem tudom mit jelentsen e mélyen érzett, de célját és teendőit nem ismerő vágy. (1885. febr. 12.)

Be jó, ha a lelken az új élet árama vonul végig; akkor kikelésre készíti a sok eltemetett magot, mely benne nyugszik... Ma szép napom volt, mert nagylelkűen éreztem Jézus iránt a meditációban... Hogy is lehetnék kislelkű? Kinéztem a késő hajnalba; határozatlanul egymásba nyúlva emelkedtek fel az átellenes hegyek a tiszta, szűzi égről... (1885. febr. 27.)

Néha semmi tudományos olvasmány nem ízlik, – nem találok benne zamatot, nedvet... (Miért?) Az egyház, az Isten országa egy nagy, terebélyes lombbokrétafa; gyökerében örök élet, minden íze és ága az életbe nyúlik, s egészen él. Ez a nagy emberiség él belőle és körülötte; ebben az emberiségben pedig minden konkrét. (1885. ápr. 25.)

Valamint az Isten – hogy megmutassa szépségét – csillagokkal hintette be az eget és virágokkal a földet –, épp úgy az ember is, ha lelkesülve szíve mélyéből emelkedik az Istenhez, egybegyűjti a színeket, egybehangoztatja a hangokat... Ezer szín és ezer hang támad mindenegyre lelkemben s fölragyog és fölzendül e pompában és harmóniában a szív temploma... (1885. ápr. 30.)

Reggel a nyergesújfalusi plébánia kertjében sétáltam. Gyönyörű tavaszi díszben duzzadt minden. Akkor azt gondoltam: a föld legszebb éke és leggyengédebb teremtese a virág; a szív kis világában a szent szeretet felel meg neki. Amint a virág a gyümölcsöt rejtí és fejlesztí ölében, úgy a szent szeretet is ékességében a tetterőt rejtegeti, mely alkalomadtán előlép hatásosan. (1885. máj. 3.)

Lelkem olyan, mint a virágzó hársfa. Kellemet és illatot áraszt minden ágán és virágából, s nem törődik a szomszédal. – Alkonyodik. Békét imádkozik a vár és Szentgyörgyemező harangja a földre. Ma temették Párizsban Victor Hugót... ismét egy nap múlt el, – s ha sok vétet követetett el, az is elmúlt. Csak arra figyeljünk, hogy végre készen legyünk. (1885. máj. 31. – jún. 1.)

Nem akadok meg mások hibáin. Nem hat rám bénítólag: kinn vagyok a lőtávoból... Rendületlenül előre. Ne törődjél a nagy többség menthetetlenségével. Ne töprenkedjél a lehetetlen fölött. A lelkes, megközelíthetetlen, határozott, fáradhatatlan érzület, – ez való nekem! (1885. júl. 6.)

Eredetinek lenni! Valamint minden növény maga nő, s magából hajt ki és rügyezik, éppúgy minden ember a maga természetéből (hajt ki). Aki a hit termékenységét kívánja önmagán kimutatni, magának kell a hit talajából kinőni, gyökereit (a lélek tehetségeit) e talajban elágaztatni. Minél inkább teszi ezt maga és magából, annál többet él... Ez az eredetiség nem lesz más, mint a természetében rejlő erő, melyből többet bírni és a hit által megnemesítve bírni annyit jelent, mint a boldogsághoz közelebb állni... (1885. júl. 7.) Dorogra mentem reggel... friss vakondtúrásokat láttam. Nyirkos földben fúr ezen állat; örömtelen s világtalan útja. A növényeknek csak gyökereibe akad, virágukat és lombjukat nem ismeri. – Ilyen az ember élete (is): az igazi szépséget nem látja; a csillagfény, a virág zománca, a gyengéd, finoman szótt élet titkos remekei amennyiben ismertek, csak gyökerei az igazi szépségnek, a gyengéd szeretetnek. Milyen lesz ezek virága és színe és élete? (1885. nov. 1.)

Ó, Istenem, szívemen ismét átnyilalt a vágy, az ébredés érzete. Szentnek lenni, kell!... Ami engem illet, penitens, szelíd, alázatos, szellemes. Jól imádkozni, gondolkozni, kutatni, ébernek lenni. (1885. nov. 8.)

A természettudománnyal foglalkozom Jézus szíve dicsőségére... A tudomány olyan, mint a könyvtár: tudunk sokat, de minek? Hol marad az ember, a tevékeny, életre való teremtő erő?... Szóval hasznos a tudás, vezérfonala a tevékenységnek, – de magában értéke nincs, csak ha igazán az élet, a tett nő ki belőle; valamint magában véve is a tetteből származik, ti. vagy a teremtett dolgokból; vagy az Istenből. (1886. febr. 7.)

Többre becsülöm a lélek bensőségét a tudománynál és minden egyéb birtoknál.(...) Nincs más kívánságom, mint a sejtelmet, a lélek kivirágzásának rügyét és bimbóját teljes kifejlésben érezhetni (1886. máj. 20.)

Az erdőben sétáltam... és elcsodálkoztam a duzzadó, millió alakulásban illatozó életen, mely azt hangoztatja: fejtse ki minden lény egyedi természetében rejlő életét, hajtson, alakítson... ne akarjon a mellette termő karcsú vagy alacsony, csipkézett vagy éles levelekre figyelni. Van neki is virága, neki is illata... Mintha lombbá változnék az élet hullámos, taréjos hegyvölgyön elsikló árama. (1886. máj. 25.)

El a szépséggel. Istenért dolgozzam! Buzgón és komolyan, mert könnyen képződik az emberi szívben a lelkiület olyatén bozótja, melyben a nehézségek szemlélete fönnakasztja a törekvést, hínárja mindjárt hurkot vet a léleknek. (1886. júl. 6.)

Most is úgy tűnik, mintha gyöngé volnék, mintha jellememben az önálló, szilárd, egyedi vonás gyöngé, halvány pontozat lenne... Folyton érzem az ösztönt, hogy ezen kiskorú, ingerlékeny, összerogyó, minden szónak vagy nézetnek odatekintő lelkiületnek véget vessek. (1886. júl. 8., 9.)

Bár tudnám mindazt, ami lelkemben megrezdül erőteljesen, markos, érzéki alakokban kifejezni, hogy az a szellemi fönség érzéki valóságban az események és a nyelv plaszticitásában éljen, indítson, hasson. (1886. júl. 10.)

Volna csak szív hevétől izzó képzeletem, volna csak színes pompás nyelvem, tükröződnék csak rajta minden szín, minden kép, minden izzó, hevülő érzélem... Minden titok ilyen: tűz kell hozzá, élet, szépség, bensőség, ragyogás. (1886. júl. 10.)

A művésznak márványa van, eseményei, történetei vannak, – ezekben rejlenek az eszmék, melyeknek ő kifejezést ad; a mi márványunk a szó, a nyelv. A természetben, az eseményekben, a történetekben föl kell keresnünk a gondolatot, az eszmét és plasztikus közvetlenséggel kell azt kifejeznünk. (1886. júl. 11.)

Minden fenyő keresztben végződik, onnan szabadul föl illata; midőn feljebb nő, új keresztet hajt s csupa keresztelkedő keresztből épül föl az az örökzöld, a télben is zöldellő, mintegy halhatatlan fa. Lelkem is így nő: érzem azt édesen... (1886. szept. 17.)

Szeretnék úgy írni, amint érzek. Vastollal sziklalapra, oly erővel, oly mély vonással... Ó, a bűnt utálni, gyűlölni oly mélyen, hogy a gyűlölet gyökerét ki ne szakíthassa orkán, mely a Tátrát is kidöntené. És tenni, tenni, mindenütt tépni, mindenütt irtani... Megegyeztetni a gerlice bűgását az oroszán törtető, méltóságos hatalmával... Szeresd tehát az Istent! (1887. aug. 19.)

Tegnap jöttem haza Zebegényből... Húsvét, ó teli szív. Gyönyörű tájon legszebb a Húsvét... Ó, örök szép képe Istennek! Hogy áldozhatnám fel magamat (Istennek). (1888. ápr. 4.)

A világos ismeretnek még prezentnek, hatónak, nem pedig elfiókozottnak kell lennie. Ez egy új momentum! Ethikus momentum, mely lelkes szeretetből ered. A gondolatainkat érzelmeinkbe kell bevezetnünk. Az ilyen megragadás energiát ad, fennsőbbiséget mindazok fölött, kik ezt nem teszik. Innen a lelkesnek hatása másokra... (1888. ápr. 27.)

Hogy szeretnék pompázni s kifejlődni, mint a fenyő, ezer karját új keresztben fakasztja és oly hervadhatatlan szépségben áll szíved előtt... Minden dicsér téged... minden egy örökös glóriában... csak az ember... Pedig kell, szívünk készlet, lelkünk vágyik, kell! – Az Istenig van szabadságod a feltámadás is neked szolgál!... Csak Istenért dolgozni, csakis a szent szeretet impulzusából. Különbömit akarunk?... Ó, tuskó! Ó, báb! Buta vagy tompa, érzéki vagy frivol vagy blazírt! Hol van erőd? (1889. júl. 23.)

VI. A tűz mindig égni akar

Jól látom, hogy mikor az Istenhez, Jézus Krisztushoz fűződő kapcsolatát hozza szóba, kifejezéseiből Szent Pál-i tűz érződik? Ilyenkor szuperlatívuszokban szereti kifejezni önmagát: minden, semmi, egészen, szakadatlan, forrón... Ezek leggyakrabban használt szavai! Végző fokokon ezek abból a belső tűzből fakadnak, melyről Szent Bernát azt mondja: a tűz mindig égni akar. Ignis nunquam dicit sufficit! – Kérem, kaphatnánk némi betekintést ebbe a „kohóba”?

Én egészen a jó Jézusnak áldoztam fel életemet, halálomat, egészen rendelkezésére állok. Jézusom, tiéd akarok lenni! (1879. febr. 2.)

A dolgokat a hitben kell felfognom, mely azokat mind, egyet sem kivéve, eszköznek mondjam Isten szolgálatában. Mindegyikkel úgy kell élnem, mint eszközzel. Ne tedd az eszközt célnak. Jó Jézusom, mindig ez lesz imám: Ami itt és most engem nyom vagy emel, ami kedvez, vagy akadályoz, ami gyengeségem vagy erőm, az először is kezedből jó, és eszközként jó. Úgy kell mindent használnom, amint használhat nekem az Úr szolgálatában. (1879. okt. 19.)

Isten kezdetem és végem; amit nem érte teszek, hiábavaló, vagy káros. Az ő jószága lévén, szolgálatára rendeltetem, s nem keresek semmi mást, semmit, csak őt; gyermeki szívvel és bizalommal fontolgotom mindig e szavakat: Isten és én, és én... Szorosan hozzá, hozzá és erővel e célomhoz... Ez az ember, a koldus és király célja: Ad maiorem Dei gloriam. Nagyobb célom nem lehet. – Mindent eszközként használok, mert semmit sem akarok Istene kívül. Ez a szentek tudománya és ereje. Csak akkor mozdultak, mikor az örökkévalóság követelte. (1881. aug. 11.)

Istenem, nincs más vágyam kívüled. Te vagy mindenem, – felajánlok neked bármely állást, pályát, javadalmat. Meghalni = mindent elhagyni! (1881. aug. 13.)

Egy tapodtat sem földi valamiért; ad Deum, káplán leszek... igen, egy tapodtat sem teszek magamért, szegény leszek, igen... Keresek-e kényelmet?... soha... Istenem, imádkozom mindig e hő buzgalomért, e jó szándékért a szentmisében, felajánlok a paténán mindent neki, – magamért semmit. (1881. aug. 22.)

VI. Piushoz jött egy plébános, hogy mentse föl a breviárium alól, mert nagy parochiája van; mondja a pápa: nekem nagyobb van! (1881. aug. 23.)

Nagy igazság az, hogy minden eszköz, hogy mindent közönyösen vegyünk. Verjük le szívünkben a rendetlen vágyat, azt a félséget, mely a világgal kacérkodik... hiú délibáb után nem megyek... A jó Istenhez simulok. Ó, Uram, milyen jó Téged mindenben szolgálhatni. (1881. okt. 18.)

Én szívemben elolthatatlan vágyat érzek életemet Istennek szentelni, mert világos előttem, hogy minden perc veszteség, ha nem az övé. Csakis Istenért! Nincs, amit érte nem tennék! (1882. okt. 17.)

Én germanikus vagyok! Az első amiben ezt kimutassam: tenni mindenben Isten akaratát. Ezt nyújtja Isten mindennap. E nélkül minden működés üres. (1883. szept. 18.)

Krisztus örök király, – én vagyok a harcosa. Az Isten országában folyik a harc... Minél többet teszek e harcban, annál közelebb állok Krisztushoz, ha végleg győztem, akkor bennem él Krisztus. Krisztus és én egyek vagyunk. Tehát add oda, amid van, s vedd, ami Krisztusé... s határ nincs e haladásban... (1884. júl. 7.)

Jézus táborából való vagyok. Dux generalis Christus Dominus = általános, egyetemes vezér (tábornok, vezérőrnagy). A harc mezején állunk. Velünk szemben a tábor: a pénz, a gőg. Emberi természetünk legnagyobb ellensége... Csak azt add Jézusom nekem, hogy e két tábor rettenetes, elkerülhetetlen, kiolthatatlan, mindenütt egymásra bukkanó ellentétét fölfogjam, átérezzem, átértsem... (1884. júl. 9.)

Szűz Mária, minden porcikám Istené! Nem kívánok e világon semmit, s nem törődöm semmivel, csak azt kívánom, hogy amit az Isten adott, azt tisztán és egy végben neki szenteljem. (1885. máj. 27.)

Este van. Ablakomból látok egy közel, hosszú magaslatot. A nap búcsúsugaraival önti gerincére. Lám, itt ez íróasztal mellett evvel a tollal kezemben írhatom, hogy nekem nem kell semmi, csak az Isten, e ketyegő óra előtt, melynek szöcske percmutatója a halálba rohanó idő futását percegteti fülembe, e négy fal között érzem az erény fönségét, mely belém önti szeretetét. – Nyugodj meg: dolgozzál szakadatlanul Istenért; amit bírsz, akármit, de azt teljes, áradó szívvel. Mindig nagy az, ki az örökkévalókból él; minden lélek arra teremt, de nem mindenki bírja ki. (1887. aug. 20.)

A tudomány mindig letromfolva és lefülve áll, valahányszor Jézus Szíve szeretetének, a keresztény erkölcs szellemének hatalmába belekötni, avval disputálni készül. – Az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéd jól mutatja, hogy hol merevül a zsidó felfogás, hogy ti. kit szabad szeretnünk, – s hogy tán nem lesz bűn, ha zsidón kívül mással is jót tesz a zsidó. S a keresztény szeretet? Nos, nincs eltérés barát és ellenség között, – nem létezik semmiféle megkülönböztetés származás és hit dolgában a keresztény szeretet számára, mely mindenkit felebarátnak ismer el, és akinek kötelessége teljesítenie az irgalmasság szolgálatát akkor és ahol ezt megteheti. (1887. aug. 20.)

Alakja mindig imponál. De mindig támadják! Hogy felelj e támadásokra? Pattansd vissza a csapást, parírozz! Vagy tán támolyogsz, görnyedsz, roskadsz? Akkor hát jól találtak(?). Ez roppant fontos megjegyzés: Krisztussal tartok! Utam tehát az önmegtagadás, a szenvedés, az alázat, a megvetés. Ez (azonban) még mindeddig írott malaszt. Még nem értem jól. (1887. aug. 21.)

Éljen Jézus, szívem Ura, lelkem jegyese... Ma gyóntam. Lelkem felszabadult... Széttéptem bűnjegyzékemet, három általános gyónás volt benne. – Az első végén ez áll: 1884.júl. 8-án: Krisztusnak éljek, – élek, de már nem én. Gal. 2,20. – A második végén: 1885. júl. 3-án: érzem az Isten kegyelmét! – A harmadik végén: 1887. aug. 21-én: a szabadság lehelete... (1887. aug. 21.)

Mélységes minden hittitok... Ilyen a megtestesülés titka is. Valami rendkívüli nagy, világ folyását megakasztó esemény, minden történetnek központja... (1887. aug. 21.)

Midőn Krisztus szívembe jön, suttog nekem minden gondolatom, minden vágyam, minden érzelmem, félelmem ő róla, hogy mily gyengéd, mily enyhe, mily szelíd, mily édes, mily lágy, mily kedves, s akkor olvadozom... (1887. aug. 30.)

Minden szenvedélyt, minden erőt Krisztusba. Mily boldog a hadvezér, ki minden erejét, amennyije van és amennyi elég, kifejtheti, kinek minden szolgál: nap, szél, időjárás... s a döntő pontra szegezheti biztos szemmel golyóit... Úgy vagyunk mi! Szép a hajó; midőn vitorlát feszíti szél, halad csendes, erős méltósággal: úgy én is, én is. Krisztus szelleme feszíti lelkem erőit. (1887. szept. 22.)

Semmit sem várni, nem kívánni, pénzt nem keresni, semmi cafrangot, semmi zsúzsút, csak egyet: Jézusom édes szellemét... Forrón szeretlek. Önmegtagadás, önmegvetés, ó fenséges két mennyei szárny, vágatok föl városok, mezők fölé, a csillagok közé! (1887. okt. 15.)

Te vagy édes Jézus mindenünk! Mennyi bűn van a földön, rablánc, te oldod!... Te hordod a bűnt! Ó mily szó! Hová lennénk e nélkül? Hogy el ne rothadjunk, hogy meg ne haljunk, téged eszünk... Beléd vagyunk oltva. Nélküled nem létezünk... Hogy kell szeretnem Krisztust, s hogy dobogjon szívem, hogy rajongjak érte... Csak meg tudnám tartani ezt az energiát! (1887. dec. 13.)

A varázsszó: Szent Szív... Mindent belőle, az embereket is csak benne, érte, vele szeretni, tűrni, megnyerni... Jézus Szíve nagy szív! Minden szívnek benne helye, akármilyen kinövés, dudorodással, bibircsel: mindenikét érti, de nem hajlik hozzá, hanem magához hajlítja! Nem töri, de tűri. (1888. máj. 18.)

VII. A Gondviselés és a történelmi realitás

Életében gyakran összeütközött az eszmény a valósággal. Szavaiból, írásaiból, vezércikkeiből kemény kritika csap fel némelykor. Szeret kritizálni? Nem fél az igazságtalan ítélettől? Úgy érzem, ilyenkor is keresi, kutatja az összefüggést a Gondviselés és a történelem reális fejlődése között. Végül is Isten titokvilágába utalja minden megoldhatatlan kérdését.

Minden állás szent, hol az Úr akaratát tesszük, bármily kicsiny legyen, bármily eldugott. Tehát én minden állásban az Úr akaratát kívánom teljesíteni s az állással magával nem sokat törődöm. Ó Istenem! bár emelnél annyira engem, hogy szent egyházadban az utolsó helyet is méltán betölthetném. (1878. aug. 4.)

Magatartásom mások iránt. Mindegyik az Isten képe, Jézus testvére, vérével megváltott drága lelke. – Tisztelni fogok mindenkit, hibáit elvetem, róla ítéletet nem hozok. Tehát nem ítélni, hanem tartózkodva ezt mondom: meglehet, hogy árny van Isten azon képén. (1879. okt. 19.)

Mindig több az, amit a lélek óhajt; sokszor felismerhetetlen a valóság és a fentszárnyaló eszmény közt a hasonlóság viszonya. Csak egy van, ami előtt meghajlom: ez az Isten és az Istenért dolgozó emberi lélek... A lélek eredményei előtt csak akkor hajlom meg, ha Istenért vannak és lettek. (1884. júl. 9.)

A szabadság óriásokat nevel, – sablonokat gyűlöl; eszménye az Úr Jézus, iskolája az emberek és a természet. Ez iskolába jár-kelek a mester és tanít... Ez iskolába állva hallgass a Mesterre; erőteljes és nagylelkű férfi lesz belőled! (1884. júl. 10.)

Nemde germanikus vagyok. Mit tehetek róla, hogy lelkembe a fönségesnek, az erőteljesnek a csíráit rejtették... Az ember, ki az örökkévalóságnak él, úgy néz le környezetére és az eseményekre, mint szent Péter kupolája és obeliszkje a Porta Cavalleggeri mellett fekvő trattoriának verkli mellett mulató népére, mint szent Márk és a dogék sötét palotája egy arra menő komédiás társaságra. (1884. júl. 11.)

Szívem buzog, hevül, forr, mint a lázongó erő, mely cselekedni akar... (nov. 30.). – Bár ne hagynám magam oly könnyen lehangolni, vagy másképp befolyásoltatni, különösen az apostoli buzgalomra nézve; ebben nincs tekintély előttem, csak az, aki ég, s nem aki füstölög, – beszéljen bár, amint akar, s legyen aki akar. Tanulni, tanítani, írni mindig tekintettel a célra és nem összevissza! (1884. dec. 24.)

Az ember befolyásoltatik környezete által... Mily baj volna, ha jöttment elemek vésnék s idomítanak életünkhöz a köveket... sokszor miattok ítéletünket hamisítjuk: gondoljuk jó lesz, mert ők teszik. Ez a gyöngeség szellemi fattyúja. (1884. dec. 27.)

A világ nekem suvix... Nem akadok fenn minden gondolatban és ítéletben másokról; nem tartok mindent jónak, amit tesznek, azért mert reverenda borítja csontjaikat... Tehát fölöttük állni, szeretni és szolgálni Istent; a többi mind semmi. Ezen tekintetben nem vagyok a tekintélyimádásnak barátja. (1884. dec. 28.)

A két zászlóról szóló elmélkedés benyomása alatt érzem az igazi fönség szívlyüktetését, és behelyezkedem egy kanónia vagy püspöki palota termébe. Szőnyegen állok, selyembútorok

kitárják karjaikat, művészi órák mozognak különféle tempókban, csillárok színesítik a beáradó fényt, az asztalon szép illusztrált munkák pompáznak, az inasok lábujjon recsegtetik a parketpadlót, – nézek és érzem a semmiséget, mely sok szívet eltölt, véletlenül az arannyal hímzett ezüstlapú tükörbe tekintek s azt veszem észre, hogy gúnyosan mosolygok a komédiára. (1887. aug. 23.)

Mit kívánok? – Pénzt? Javadalmat? Mily boldog vagyok, hogy szívem őszinteségében azt mondhatom, hogy: Nem! Micsoda boldogító, édes tudat ez: Nekem nem kell! – Püspökséget vagy szónoki nagy nevet? Ah, mily boldog vagyok, hogy azt mondhatom: Nem! (Vö.: Shvoy visszaemlékezése 6.1/14)

VIII. Prohászka lelkeségének energiája

„Apostolus et praeceptor Hungariae”, Magyarország apostola és tanítója! Ezzel a megtisztelő címmel azt kívánta kifejezni az ország hívő népe, hogy Prohászkat apostolának tekintí. Szeretnénk betekinteni abba a nap-izzású lelkeségbe, melyből merítette energiáját az egyetemes és a magyar egyházért vívott harcában. Mi lehetett a titka annak, hogy ez a tűz soha nem aludt el?

Meggondoltam: Az Úr apostolának választ; küld, – mire? Amire Ő jött végtelen szeretetben, végtelen irgalomban, mindenhatósága teljes felhasználásával. Ezt akarja általam is. Tehát: valamint ő reám ruhazza küldetését, úgy magamra kell öltennem érzelmeit, szándékát, buzgalmat, szelíd, alázatos szeretetét. – Társaimban is apostolokat kívánok látni; hol lesz akkor önző vetély, érzékies arcvizsgálat? (1878. aug. 4.)

Tudom, hogy fölséges és komoly hivatásnak leszek hordozója, – minek tehát a hiú cselekvésmód? (1879. júl. 6.)

Jézus egyszerű gyenge embereket választ apostolaivá, hogy művébe semmi emberit, hanem csak istenit fektessen be. Természetfeletti mű az egyház; benne minden kegyelem és isteni hatalom; azért szolgálóinak e szellemet kell magukra öltetni. (1880. nov. 24.)

Midőn pezsegni érezzük erőinket, lássunk utána, hol és miképp használhatjuk fel buzgalunkat; szétekintek s látom a nagy hivatást, földadatot, a tér, mely munkálkodásomat várja. Jelen időben mindent az életben érvényesíteni kell. Ha máskor az éléskamrákba halmozhatták kincseiket, most mindent a vásárra kell hoznunk, mert válságos, ínséges, bizonytalan időben élünk... menteni kell ma, amennyit lehet. (1881. márc. 3.)

Ma két magyar zarándok látogatott meg minket, temeriniek; a Szentföldről jöttek. Egyszerű, hívő emberek, földművesek... Elbeszéltek hol és merre jártak, hol hullatta az Üdvözítő könnyeit. Arcaikra függesztém könnyelábadt tekintetem, oly vággyal, mintha lelkem ki akarna kelni szűk határaiból, fölláldozni magát e szegény, zaklatott, szorongatott népért; mint tehetek valamit érted, magyar nép? (1881. máj. 15.)

Az evangélium szelleme az egyszerű, szegény nép közé vezet a buzgó papot... más körökben nagy a kétszínűség és tettetés. Az utolsó anyóka rózsafüzérrel tudósabb, emelkedettebb, méltóbb minden egyetemnél. (1881. jún. 27-28.)

Jézus csodálatosan eltűri tanítványait; ez biztat... azért szeretet és bizalom iránta, s ne a merev félelem. (1881. nov. 6.)

Jézus elküldi tanítványait a tengerre; ő imádkozik, – azok küszködnek, Ő nézi. Mi vigasz ez nekem: tudni, hogy velem érez, hogy segít, hogy vigyáz. Maradjak mindig vele. (1882. jan. 31.)

Ma az első keresztelést végeztem... nem gondolhatok fönségesebbet, mint eget nyitni, a lélekbe drágábbnál drágább kenetet önteni... Mi egy arany korona drágaköve ez ékszer mellett, melyet e kisdud fejére tűztem.... (1882. aug. 26.)

Először prédikáltam... Szavaimat kegyelem kísérte... Minél lángolóbb a szív, annál mélyebbre fog lehatni a lelkekbe. Ó, Jézusom, milyen volt a Te prédikációd? (1882. aug. 27.)

A primás beszéde a kor rémületes nyomorának, bajainak öntudatára ébresztett. Rettenetes és vészhozó az ár... Messze elestünk az elmúlt korok vallásosságától... Szentolvasó nem köríti a fővezér kardját, nem imádkozik olvasót a törvényhozó testület... elvesztettük majdnem az ismeretet, a fogalmat arról, aminek lennie kell... Mi lesz belőlünk! Hova rohanunk? Avagy nem is tudjuk, hogy a vigasztalan elhagyatottság örvényébe ragadtatunk? Én a kor rettenetes állapotát fölfogni törekszem, s annak borzalmas veszélyeit, melyekben máris milliók el-elsüllyednek, lelkem előtt tartom. Íme a te munkád, a te feladatod! Szívedben fölébredt a borzalom... Segíts magadon, annyi millió lelken... Ne felejtsd, hogyan kellene lenni, és szólj úgy; ne gyáván, de ültessd a meggyőződést homlokodra és ajkaidra. Imádkozzál és tőrj lelkedben... Ez a tűz éget és emészt... Ily nagy célokért e pillanatban áldozom fel életemet. Mint a háborgó tengeren, a halál öntudatával állok a veszély elé; látom, amint süllyed millió lélek s mennyi menthető. Egy örökkévalóságra szóló műhöz fogtam. Keresztülviszem az utolsó pontig, éltem végső leheletéig, az utolsó csepp föláldozásáig. E célból felajánlom a rózsafüzért... Én meg vagyok győződve a helyzet iszonyú veszélyéről és a társadalmi romlás bekövetkezéséről... Fölajánlom a Bakács-kápolnában tisztelt Szűznek az imát, a szót, az írást, a szenvedést, övé ez. Kérem, hogy tökéletesítse; amennyiben akarja, hogy használjon. Minden héten külön egyszer ott fölmegek elmondani a rózsafüzért, melyet mindennap e szándékokból fölajánlok. (1883. okt. 7.)

A proletár sokaság egyre nő számban, nyomorban a materializmus befolyása alatt. Az ipar és kereskedelmi szabadság és a magánérdek korlátlan uralma természetszerűen szaporítja és nyomorítja... Miután egy szellem és jog nélküli arisztokráciát ültetett pénzes zsákok halmazán egy kiszivattyúzott sokaság nyakára, a társadalom összeomlását eredményezi... A materializmus szükségképpen egoizmushoz vezet, s természetes következése, hogy uraságot és szolgaságot teremtsen... A kereszténység is hozzászól e viszonyokhoz... Szent Ferenc nagy szocialista volt; könyörülj értünk! (1884. okt. 4.)

Este a bazilika oszlopcsarnokában sétáltam... Sokszor feltekintettem az égre; úgy látszott, mintha az impozáns oszlopsor az egekbe nyúlna. Azután megszólalt a harang és nyugalmat imádkozott le a földre s miután elhallgatott, a csend még mélyebbnek látszott... Az én lelkemben is sok hang, sok vágy, sok bánat szólalt fel, mintha életre ébredne az eddig ismeretlen életerő. Úgy éreztem magam, mint a fa, midőn a tavasz éltető csókjára megrezzen benne minden sejt... Ki állhat ellent a benső, teremtő erőknél? Mindent szétfeszítenek, mindent megrepesztenek. Ha lehetne, az a lélek kitárná szárnyait, s menne, menne a végtelenbe... Domine doce me, Uram, taníts engem! (1884. dec. 31.)

Igazi morális tűnődés; magamra hagyatva egészen idegen emberek közt és azon tudatban, hogy rokonérzésre nem találok, mert tévúton járnak... Megrohanja lelkemet a természetes rokonszenv: segíts rajtuk! Az élet valóság, – nem borongás, nem tűnődés, nem mámor, csak tény és tett számít benne. (1885. ápr. 19.)

Csak ne engedj! Nem én! Itt az ítélet éle... köszörelődik az egyházi szellemen! Itt őrt állok! Vigyázz! Isten élesítse tekintetemet, hogy jól különböztessenek! (1885. máj. 22.)

Hogy nálunk az egyház ellen való harc nem lesz akutabb, azt nem kell tulajdonítanunk elvi barátságos érzületnek, hanem a tehetetlenségnek, s ama mély erkölcsi bajoknak, melyeken a magyar társadalom bűzlik. A lusta, energiátlan, korrumpált, henye élet adja e bamba türelemnek kulcsát. (1885. dec. 8.)

Ma prédikáltam Szent Ignácban a szegénységről: „Jézusom, ki Betlehemben szalmán feküdtél szeretetből értem, íme én is szalmán fekszem szeretetből érted (...)” És én így írnék tovább, tovább; csillog kezemen könnyem, szemembe mosolyog csillogó sugára. Ha szó tartalmát bírnám, lelkemet kikiáltanám, halálom hadd legyen ordítás, dörgés, mely a világon végiglejt. Istenem, forrón szeretlek tégedet! (1886. márc. 7.)

Bakunin katekizmusában olvasni: „A forradalmár szent...” (...) Kérdezem magam: ugyan hát nem termettél te az ilyen érzületre? Minden odakészítet, hogy igen (...) Oly kicsiny körülöttem a világ. Ó, Kincsem! én nem akarok, nem, soha, kicsiny lenni. Az Isten is nagyga, lelkessé teremtett! (...) Ilyenkor mindig a társadalmi tér nyílik meg szemeim előtt: Kell tudni s kell beszélni... mindkettőnek határozottan s elszántan életet, létet teremteni. (1886. márc. 17.)

A nép az élet százféle baja által van elnyomva... Ezek mind praktikusak... munka, betevő falat... Aki ily praktikus, legyen erőteljes, velős, közvetlen. Ami nem ilyen, az célját veszti. Azt az ember sallangnak, papolásnak, értelmetlen szószaporításnak és habaréknak nézi... A népben megvan a hit! Meg kell rezzenteni a hit erejét, mely itt és most a bűn ellen, vagy a csüggedés ellen győzelmesen megáll (...) A nép a kereszténységből legjobban érti a keresztfát (...) Azután pedig meggyőződünk, hogy az életben a legközvetlenebb indok ez: Isten parancsolja, Isten tiltja. A filozófok valóban kiszáradt pókok... Azért van bennem mindig oly vágy, hogy a hit bennem és szavamban erős, velős, zúzó hatalommal találjon kifejezésre. (1886. ápr. 5.)

Ma tudnék szónokolni, szívet lágyítani (...) Az iskolában azt mondanám: két forrásunk van: az Oltáriszentség és a tudomány! Aztán sürget a szeretet, hogy lelkükbe öntsem azt, amit semmi könyvben nem találni: a buzgóságot. (1886. máj. 30.)

Tanulni nyakra-főre a korunkban elkélt tudományokat. Hadd nyíljék most föl szívem; lelkem huszonnyolcadik évében. Ámen. (1886. júl. 14.)

A magyar egyházi élet az indifferentizmus és a vallási lethargia karjaiban fekszik... Nincs itt szó köznépről, melynek nincs nálunk öntudatos szerepe... Ujjainkon megszámlálhatjuk a praktikánsakat, „catholiques pratiquants”... néhol csak törtszámok jelentkeznének... A katolikus elvek igazságát és jogosultságát a tudományos, a társadalmi élet, az erkölcsi haladás terén az iskolák s főleg a teológia azután a sajtó tanítja s terjeszti... A katolikus ébresztésre még sok irányban és sok téren van szükség: parlament, iskola, irodalom, társadalmi élet. (1886. szept. 20.)

A dédai kocsmáig mentem. Visszafelé kis preparandistát szólítottam meg... az ő öccse „tejből készült anyagokat” szeret (ételek helyett!). Pilismarótról való, három fiútestvér tanul ott. Anyját kísérte, ki élelmet hozott fiainak. (1887. febr. 17.)

Az ember hajlamos azt hinni, hogy a népek erkölcsi érzéke nem gyöngült el annyira, semmint látszik, és hogy néhány szent jelenléte elég lenne ahhoz, hogy megújuljon a hit, amely megmenti a világot... De ehhez egy hadsereget lehet (kellene) állítani ellenük! (1887. febr. 23.)

Az érzék az étellel, a gyengédség a szeretettel jár... Mi a Krisztus szelleme? A leghőbb szeretet, az önmegvetés, a buzgóság... Élénk, szoros összeköttetés az egyházzal, érzelmeivel, gondolataival, bensőségével... Ez kell a papba; különben massa iners (erőtlen tömeg). Ha nem ezt tapasztalja a közönség, akkor jobban hisz az ellennek, mint a katolikus lapnak, erősebb benyomást tesz rájuk, mint mi, katolikusok... (1887. ápr. 2.)

Ó suhanc, rongyos, kiéhezett, megevesedett racionalizmus! Ó, aposztázia Istentől hitben, észben, életben! Ó, borzasztó örvények... Az ész racionalizmussá lázad, a szabadság liberalizmussá. Az Isten az örök elv; a dulakodó zűrzavarból, a harcok füstgomolyaiból fölviszlan az örök elv, a Deus, Szent Mihály zászlója: Quis ut Deus?... Minden ízéd, minden parányod (porcikád, sejted), minden mozdulatod: minden Istené. Íme e gondolat gyökerén sarjad az a sok lánglélek, kik istenért élnek... Omnia ad maiorem Dei gloriam... Ó, hogy égeti velőmet, mintha csak izzó görög tűz olvadt le volna rá! S hogy szeretném magamban s másokban világrendítő hatalommá tenni! Isten-Dominus; igazságai – dominans, regens; fölénye – vele szemben közhódolat: ész, tudomány, művészet, kormány, politika, intézmények... Mivel zúzhatnak és mállaszthatnók össze ezt a nemtelen, nyomorult korcsszülöttet, a racionalizmust? Hatolj át ezen! Ne engedj! vérig! Minden Istené! (1887. IV. 2.)

Azért viselkedik a liberális sajtó olyan „bitangoló szemtelenséggel”, mert látja, hogy a közönség az egyházra semmit sem ad, hogy parancsait megveti. Ő az egyházat köznapi olvasmányjaiban csak mint tehetetlent ismeri. Azért nincs öntudata hatalmáról. Folyton azzal traktál, hogy az olvasó (a keresztények olvasó tábora is!) benne él a csapodár, ledér, frivol gondolatok, elbeszélések, események közt, – és a világ élvezeteinek pora lepi be lelkét, – folyton odahajlik... Semmit sem tanulhatok tőle! De engem nem visz a jégre. (1887. ápr. 2.)

Örvendek és sietek gyermekké lenni, hogy rábízhassam magam az Isten gondviselésére, hogy az Istent lássam minden eseményben legalább mint olyat, ki azt megengedi... Másrészt küzdeni azon polcon, melyre állított az úr, pl. a szegénységben a megélhetésért. (1887. aug. 22.)

Ma kórházban ez a párbeszédem volt: „Nem gyónnék meg?” – „Majd, ha ráérek.” „Most nem ér rá?” – „Nem, dolgom van.” „Mi dolga van?” – „Ülök”... Hazamentem, de nem szomorkodtam, hanem édes csókot nyomtam engesztelésül Jézus Szíve szent sebére. (1888. szept. 12.)

Forró lélek szállt meg ma és felnyitotta szemem sebét... Magyarországon nincs élet, mert keveset imádkoznak. Minden buzgalmi tényt hitből! Anélkül kopár, szürke... Jézust lehelni, látni, Jézust beszélni! Lám a bensőség mily metamorfózist létesít!... Ne legyen lehangoltság, szkepszis: Van dal, van virág, van ének, van csók, van gyúló szív... Mit akarok? Semmit. Deus meus et omnia (Szent Ferenc). Mindenem van, mert semmi sem kell, mert van Krisztusom... De ki adja nekem azt, hogy Jézussal elteljek? O, Francesco, fattore del mondo nuovo per lo Spirito di Dio, a cui piacque spirar in te! Ó, Francesco, akivel a Szentlélek Úristen új világot hozott létre, hiszen benned a Lélek lehelt (1888. jún. 17.) Ó, úgy érzem, hogy szívem tele van, s mivel tele van, boldog! (1888. júl. 6.)

IX. Papi eszménykép

Naplójegyzeteinek legmegrázóbb része annak a kilenc évnek (1882-1891) „vészkialtása”, szellemi, kegyelmi küzdelme, hogy jezsuitának menjen-e, vagy vállalja az esztergomi szeminárium reformját? Menni akart, de a Gondviselés keze nem engedte! Kérem, engedje meg, hogy betekinthesünk ebbe a vívódásokkal teli belső világába, mely – most már tudjuk – a magyar egyház megújulásának, a Regnum Marianumnak a bölcsője volt. – Milyen volt papi eszményképe? Sokat követelt? Tudott engedékeny is lenni, látván a gyengeségeket???

Utálom a bűnt és mint hű pap megutáltatom. Élénken érezni a bűn iszonyát, hogy másokba is csepegtethessem ezen érzelmeket. – Ó, Jézusom, én kedvesem, lelkem; akarok naponként egy órát meditálni, lelki olvasást tartani, megtagadást gyakorolni, a breviáriumot jól elmondani, az adjutoriumnál felserkenni, a glóriánál hálát adni, a szentmisét híven és buzgón előkészülve, a lelkiismeretvizsgálatot elvégezni... Ó, Istenem, mindezt, mert a hit éltet, édesít, áld, buzdít, könnyít. (1882. aug. 30.)

Itt vagyok az esztergomi szemináriumban. Nem veszítem szem előtt az életszentséget, melyre török... nyugalmasan rendezem életemet. 1/ Lelkiismeretvizsgálat: az érzékek fékezése. 2/ méltóságos viselet mindenki iránt. 3/ híven az egy órás meditációt... a hálaadást. 4/ szíves mások iránt. 5/ törekedő szorgalom. – Magas eszmény lebeg szemem előtt, nem hagyom elragadni. (1882. szept. 10.)

Isten tudatja velem, hogy érezzem a papi szellemet, mely a tökéletességre tör, hogy fogékony legyek a gyengéd áhítat és a szorgos törekvés gyakorlatai és érzetei iránt. Mert a világban könnyen törpülünk. Nem értjük az önmegtagadást, a test szerény tartását, a röpigimákat, a kedves kis áhítat gyakorlatokat, az isteni Szent Szívnek való kedveskedést, azt a buzgóságot, mely mindig forr, mely nem hideg, mely minden után kap, hogy Istent szolgálja, mi a kezdők szép jellege... Az Úr tudatja, figyelmeztet erre, és én szívembe veszem a figyelmeztetést; jól van, Uram, máskor is. (1882. okt. 12.)

Az Úr irgalma... az ő nagysága! Irgalomból van ez a világrend (is)... a megváltás, irgalomból az élet a bűn után, irgalom az egész világ, irgalom az egyed élete... Az isteni jellem nagysága legfényesebben nyilvánul az irgalomban. Nem a mindenhatóság, nem az igazság, hanem az irgalom tünteti legfőbbesébben az Isten nagyságát. Ó, hogy e nagyság megrendítené lelkemet, s én imádkozni megtanuljak! (1882. okt. 13.)

Szent pap: Mily szó. Pedig Uram, az akarok lenni, a szó teljes értelmében. Krisztusnak a papja vagyok, követségben járok: Krisztus ügyésze!...¹ A világ rab; rabok közt élünk... A látszat, a szűk határok, a fölület tüneményei, a test hajlamai rabláncra verik a szellemet; a pap szabad a lánctól... Krisztus saját szabadságával szabadít fel minket. (Gal 5,1) (1883. júl. 7.)

A papság elveszté a fogalmakat az életről... A papság az ima szellemével és önfeláldozó és önmegtagadó, lélekmentő szellemmel teljék el. Szakítania kell a világgal s azon elemekkel, melyek elaltatják vagy minden törekvését bénítják. A papság föladata a világ megmentése. Ezen föladatot akarom megismertetni mindenkivel. (1883. okt. 7.)

¹ Krisztus ügyeinek intézője: apostola

Egy egyszerű, nyíltszívű; alázatos passzionista szerzetes látogatott meg. Tetszett nekem ez az ember, mert benne a természet összefolyt mély vallásos érzettel; minden erőltetés nélkül keresztény volt s ember maradt... Nem akadt fönn a kemény bánásmódon, mellyel mások iránta viseltettek. Egyszerűségében szeretett és tisztelt mindenkit, és szívélyes volt. (1884. jan. 2.)

Minden emberi lélek olyan előttem, mint az Úristen szeretett gyermeke. Ha eltévedt is, ha bűnbe süllyedt is, ha undok piszok takarná is, átcsillog minden a rejtett kincs, a halhatatlan lélek. Én szeretek minden embert, különösen a bűnös, de nem rosszakaratú embert. Ha letörölhetem fekélyeit, ha nemes érzelmeket önthetek a lelkébe, sokkal inkább lettem atyja és anyja, mintha testét tőlem vette volna. – De erre mély belátás s gyengéd anyai érzék kell, mely oly tapintattal és természetes ösztönrel tapintja, érinti a beteg és fájó lelket, mintha saját maga lenne. Magán tanulta ezt. (1884. nov. 4.)

A szenvedő, magába vonult lélek érzelme oly mély, mint a drágakövek fénye... Az én lelkemben is meggyűl millió ember keserve: s miután átjárt, fohászokban tör ki; minden ily fohász a szeretet sötétvörös rubinjának mély fénye. (1884. nov. 12.)

Csak tudnék mit tenni e szeminárium érdekében. Mi függ tőlem? Az ima, a jó példa, a leereszkedő nyájas viselet, jó szó és buzdítás az egyesekkel való érintkezésben, tanítás az iskolában és gyónásban. Van-e más? Van-e valami vállalat? Ajánljak-e másoknak egyes rendszabályokat? Mindez elégtelen. Programom, ha spirituális lennék: meditáció, szilencium, direkción. (1884. dec. 29.)

Ma ismét egy értelmes intést vettem arra nézve, miképp kell a fiatal kedélyekkel bánnom. Sok nehézségekkel küszködnek ezen kifejeletlen fiatal lelkek... Mit akarok én rájuk nyomni? Nem mást, mint őket szerető nemes és lelkes ember képét. (1885. máj. 24.)

Keresem a bölcsek követ... szeretnék hatásosan mások lelkébe nyúlni. Kívánnám kitudni a módját, hol kell a lélekbe markolni. Mindig önmagamban találok az akadályt... Ha aztán a lourdesi Szűz szobra elé térdelék, akkor megint érzem lelkesen: Fiam, tégy!... (1885. máj. 27.)

Fölteszem magamban, hogy önálló, határozott és emberi tekinteteknek oda nem néző leszek. A klerikusokkal szemben is! nem eltarisznyázni az időt (...) A kétes egzisztenciákkal szemben pedig (a jelszó): „sine misericordia ad salutem eorum et aliorum” (irgalom nélkül az ő és mások üdvösségére). (1886. júl. 9.)

Szolgálni akarok. Lehetetlen másokat erényekben nevelni, ha azokat a nevelő nem gyakorolja. Mert a gyakorlat étellel jár, ez pedig érzéssel. Alázatosnak lenni, akkor aztán könnyű mondani: így tedd, erre figyelj, ezt gyakorold! (1886. júl. 10.)

Olvasd csak a Magnificatot, megtudod, hogy mit jelent a gratia plena... mily teltség! mi ehhez képest a mi lapos, üres, színtelen érzelmünk vagy gondolatunk. (1886. júl. 10.)

Először a papi szívben kell az igazságnak életté és érzelemmé változnia, s úgy kihatnia... Mi a pap? Igazi sacramentale. Argumentuma a vallás isteni eredetének. Benedictio. S milyen óriási hatása. Vonz magához mint a mágnes. A kegyelem van vele. (1887. máj. 12.)

Valaki gondolhatná, hogy ha nagy hivatalra tesz szert, többet fog tehetni Isten dicsőségére. Úgy látszik, hogy ez nem isteni gondolat. Minden isteni mű az Isten lelkében fogamzik, s csakis általa érheti el befejezését. Azért gyökere, eredete, célja a szentség. És pedig ismét mindenkinek

saját szentségé. Erre vagyunk a földön... Szentnek lenni, ez a valódi hatás forrása; áldozni, megtagadni, megvettetni! (1887. aug. 18.)

Őrizd a belső meleget s ne engedj... Gondolkodjál, hogy teli légy, s hogy e benső feszerő minden tehetségedet mozgásba hozza: ez a normális állapot... Gyónni, bűn nélkül lenni, templomot, egyházat szeretni, – ezeket sűrűsöd, bárkivel beszélsz. (1887. aug. 20.)

Szent állapot az egyházi szolgálat. O sacer status religiosi famulatus. Tehát égj, és buzgó légy. Légy harmatcsepp, mely virágon reng, s felszívja a napsugár. Ha erőteljes akarsz is lenni, maradj gyengéd! (1887. aug. 25.)

Kórház, iskola, gyóntatás otthon és künn, prédikálás mindenfelé. Íme működésem. Szűkkörű kis tavacska... Csak teli legyen a szív! (1889. júl. 25.) Csak amennyit én égek, annyit égetek! (1890. aug. 7.)

X. Isten-közelség

„Nem tudjátok, hogy lelketek Isten temploma?” – Előbb legszűkebb környezete, majd kispapjai saját szemükkel meggyőződhetek, hogy Spirituálisuk a misztika karizmájával megáldott ember. Betekinthetnék „legbensőbb Várkastélyába”, az Isten-közelség szentélyébe?

Mint egy kerub, úgy kell testemben lelkemben Uram előtt állnom! (1880. máj. 9.)

Jézus jó pásztorként jár el velünk. Nem adunk jó pásztorunknak semmit, nem tejet, nem gyapjút. Helyezzük fejünket pásztorunk térdeire, és kérjük, hogy szent kezével simítsa gondjainkat s öntsön világos nyugalmat lelkünkbe. (1880. szept. 4.)

Érted kívánok valamit tenni, Jézus, mert tied vagyok, teremtményed, szolgálád, gyermeked: e szív, e lélek, e szemek, e kezek a tiéd, neked élek! Bár kis szív, kis lélek, mégis én és senki más az, ki neked szolgálhatok. Nem kell tekintenem mások tehetségét és erejét... én ily kicsinységben vagyok tiéd és szolgállok neked, és járok betérve magamba. Sokat segít ez a betérés e kis körünkben az Úrban. (1880. okt. 19.)

Legyek Isten embere az észben, a szívben hordva őt; Isten és én, ez minden; e viszonyba bele nem vegyül sem vér, sem név, hír, kincs, kín, vágy, sem ész, erő, akár enyém, akár másé. (1880. okt. 19.)

Ma délelőtt gyóntam... Most tehát minden rendben... Ó, Uram, irgalmas Jézus, most meghúzódok lábaidhoz, hogy ezentúl halljam szavaidat és figyelek minden sugallatodra, és szívembe térve élek Neked. (1881. okt. 21.)

Mit tegyek? – Ó dolgozzál! – Miképp Jézusom? – Bizton és bátran! – De fogy a szellem. – Fiam, ott a szentmise! – De lehangolt vagyok, törpe szellemem. – Fiam, ott az erő és kincsek tára. – De soká kell várnom. – Fiam, hiszen sietsz. – De mit tegyek? – Fiam, emlékezzél meg, hol voltál hét évig, mit várnak tőled; scimus qua simus origine nati! – Nem vagyok-e büszke? – Légy méltóságod érzetében! – Nem vagyok-e törpe? – Ne fogjon rajtad üres gondolat és szó! – Istenem, te nagy és tűró vagy, én kicsiny és türelmetlen. Tüzet küldj a magasból csontjaimba és oktass engem. (1882. okt. 29.)

Jézus szerelme ihlet, azt szívom, azt lehelem. ...Ó, mézédés érzélem, hogy az Isten szeret engem. Boldogító tudat: Isten szeret engem. Hogy élek, s vagyok onnan van, mert Isten szeret engem. Ó, tüzes boldogság: Értsük meg egymást. Mit akarunk? Harcot? Nem harcot, életet! Én szeretni akarom Istenemet; e vágy bennem oly erős, oly heves, oly természetszerű, hogy nem kételkedhetem rajta: én szeretem Uramat. Ó, Kedvesem, oly közel vagy és mégis oly messze; oly erővel vonasz, és ismét magadhoz nem engedsz... Istenem, miért ne legyünk egyek, miért ne adjak neked annyit, amennyit akarok adni, hogy szomjamat csillapítsam. Tett, fiam, tett! (1883. júl. 10.)

Ó, Kedvesem, zárj kebledre, tanítsd ezt a szívet, képezd ki, alakítsd egy gyönyörű szentségtartóvá, egy drága fűszer- és tömjénfüstölővé. (1883. szept. 20.)

Odaadnám szívemet az Üdvözítő kezébe, hogy formálja bármily fájdalmak és keserőségek árán, csakhogy legyen belőle egy nagy érzelmekkel átjárt, és az igazság átváltoztató, megkapó, legyőző erejével fölruházott szív. Forrjon a szívben az élet... a szívből, a lélek mélységek

belsejéből fakad az élet teljessége, – s minél mélyebben van forrása, annál bőségesebben árad... s akkor vígan egyesül, mint két gyorsan elsikló kristálypatak testvéri ölelése. (1884. ápr. 15.)

Mit írjak, mint hogy szeretlek Téged!... Ó, ki fog elválasztani tőled? Jézusom, miért kell oly messze, oly hidegben vándorolni?... Szeretném, ha megtestesülne bennem mindaz, amit sejtek és homályosan hiszek. Szeretném, ha egyediségemmé válnék; jaj mily erővel léphetnék fel akkor. Sokat, sokat szeretnék, lelkem, szívem békét nem hagy nekem! Miképp csillapítsam vágyaikat? Könnyeimmal oltom. (1885. jan. 7.)

Lelkemet elborítja a bánat, ha oly disputációkat kell végig hallgatnom, mint ma este... S én nem beszélhetek... hadd őket buzgóságukkal, evvel a szurtos, füstös gyertyalánggal, és szeress! – aztán a Kápolnába mentem, s lelkem kiderült, mint a nap a megtisztult, üde égen... Kioltom a lámpát, mely a szacellumban égett s a sötétségben az oltár felől pislog az öröklámpa fénye... Kilépek a kápolnából, bezárom az ajtót s egy forró csókot nyomok rá pecsétül; benn hagyom szívemet és szeretetemet. Örül hagyom ezt a csókot; ezt a pecsétet nem törí meg hatalom! (1885. febr. 26.)

Szívem olyan, mint az az üvegrózsa fönn a szacellum homlokzatán; változatos sok színt játszik benne az érzelem. Csak oda feltekintek és elveszek benne. Jó az, szeretem az Istent! Örülök, hogy az öröklámpára a szám: 1875 van vésve, ifjú szívem forró vágyai (Róma!) és lángoló érzelmei száma. De most is úgy érzek! Nem is gondolhatom hogy másképp érezhetek. S miért is? Nemde az örök szent idealizmus s az Istenszeretetet mezőin járok, játszom, enyelgek, – mert szeretek! (1885. jún. 22.)

Az Úr Jézus kitepi szívemet mellemből. Ó, végtelen szeretet, jöjj, eméssz föl engem... Én csak Krisztusnak élek, mást nem ismerek... Amit pedig érzek így Krisztusról, annak szót és hangot és lelket keresek, melyek érzelmeimet lemásítsák! Csókolom szent lábaidat. (1885. júl. 7.)

Istené vagyok, – jelenlétében járok; mindenem, ami ér, örvendek, semmin sem bánkódom. Magamat mindenben megtagadni akarom, vagyis érte fáradni, dolgozni, hogy így neki mindent bőven viszonzozzak; jobban mondva, hogy övét visszaadjam, amit nélkülem is elvihet. (1885. júl. 8.)

Én tiszta akarok lenni gondolataimban és érzelmeimben; arra indít az alba, arra a korporale, arra némely átszellemült, tiszta angyali tekintet, s a testre is kiárasztanám a szellem szépségét és ragyogását. (1885. nov. 15.)

A meditációt jól akarom végezni, és törekvéseimet mint az acélt folyton izmosítani, hogy legyen mindenütt ahol föllép, oly sújtó és éles, oly metsző és átható, mint a damaszkuszi kard! (1885. dec. 8.)

Ó, Jézusom, te annyit tettél értem; kell nekem is tennem, fáradnom, küzdenem, szenvednem érted. Ha mindennap egy ostorcsapás hullna hátamra, egy a Te ostoroztatásod gyötrelméből – mint érezném át, hogy szeretném, hogy lángolnom kell érted. Fogadd böjtömet, és a csütörtöki adorációt, s add kérlek, hogy érezzem, mily sokat jelent az a szent, csodálatos óra az Oltáriszentség előtt késő este... A bűnt bánom, törlesztem és másokban pusztítom és szívesen akarok szenvedni is, megaláztatni is, hogy Jézushoz hasonló legyek. Csak a mély, gyakori elmélkedés, ima és olvasás képes minket a kereszthez s a szenvedő Jézushoz illő gondolatokra hozni. (1886. júl. 12.)

Gyóntam ma is és az Úr békét adott. A Mennysország mindent ér... Mindent oda érte... Nagy szabadsággal és jó kedvvel akarok járn-kelni, örülvén, hogy közeledik s élvezvén az elszórt jót és szépet, melynek nyomán az Isten minket magához vezet. Tehát jó kedvvel mindenben s mindenkivel, de okosan és tartózkodva is. (1886. júl. 14.)

Lelkem olyan, mint a magányos szűz; elvonultan szövi szíve édes érzelmének fonalát, megaranyozza a napsugárral... Tegnap este a Tabernákulum előtt térdeltem, reszkető, mélységes vággyal sóhajtottam föl lelkem Istenéhez. Fölajánlottam magam neki: hatna át, áztatna át, rengetne át!!! Ó szívemnek egyetlen, gyengéd és szellemes, teremtő, vajúdó érzelme: Isten-szeretet, ó, virágozzál föl valamennyi érzésem s érzékem rostjából. Élet kell nekem; nem öröm, de életteli; ha fájdalom, se baj; ó, hiszen a fájdalom, mint sziklafúró (artézi kút) feneketlen mélységből vizsugarat szökeltet... Ma áldoztattam egy kisfiút a kórházban. Tisztább volt a lelke, mint az enyém... Az üdvözülteken az Isten világossága tündöklök varázs teljes pompájával... Ó halhatatlan szépség, csókolj meg engem, ajkaid szellemi érintése elbájol... Sírnék, s mégis tudom, hogy boldog vagyok, hogy ujjonghatnék, hogy tombolhatnék, mert az Isten szerelme körülfoly engem. (1886. okt. 21.)

A szentek érdemei mint áldásteli felhő az egyház felett: hull belőle eső mindenkire. Mint a ragyogó nap, besugároznak mindent. A búzának köszöni a konkoly, hogy ki nem tépik; a szenteknek köszönik sokszor a gonoszok, hogy élnek. (1886. okt. 27.)

Pünkösöd van... A Szentlélek uralkodik, nincs vele ellentétben semmi, – sem tudomány, sem művészet, sem ügyesség, sem ipar, sem civilizáció; sőt tökéletes összhang. Hisz mindez az ő műve... Ó, csókolj meg engem Jézus: a Szentlélek a te csókod. (1887. máj. 28-30.)

Úgy szeretem őt, oly tisztán, oly ártatlanul, hogy édes méz és langy illat tölti el mintegy keblemet. Kitágul szívem, de nem erőlködve; nem, hanem vágyai kedvében, természetes kedvesen mint a virág kelyhe. Úgy szeretem őt, hogy tiszta és alázatos kívánok lenni vérem árán... Minden silány, ahhoz képest, amit egy Istenszerető szív rejt. Mond, miért adnád oda ezt az érzetet? Miért adnád oda azt a koronát, mely a föld királyává tesz? Légy hát tiszta és alázatos! Ha ez leszesz, mennyi lelket teszesz tisztává és alázatossá. Mint az édesanyában a szerelem éltető tej-forrást fakaszt szíve gyümölcseinek: úgy az isteni szeretet a küzdelmes bajvívásban és szenvedésben a kegyelem s az irgalom forrását fakasztja – tán nagyon sok lélek számára. Legyünk anyák, a szerelem felfogadói és gyümölcsoztetői. (1887. júl. 5.)

Szívem nagyon tele van; oly forró, mint a nap. Tüze, mely a magas égről rezeg és hullámszik rám. Jót tesz az nekem, hogyha éget, hogyha hevít, mert hisz ez a külső érzés a bensőnek megfelel. Ó, én szeretem jézust, szívem egyetlen szerelmét; a bokor suttogásában, a virág színében, a tágas égboltban, a leveleken áttündöklő fényben, a mindenben őt! S ha csak találnék szót, oly égőt, ha találnék gondolatzsarátnokot, oly izzót, s ha akadnék fergetegre, mely a villámmal versenyt fut: akkor gyűjtanám fel a világot s kitárnám először mellemet, hogy ez a tűz reámcsapna! (1887. aug. 30.)

A Kis Jézus karácsony napján szopta először az édesanyjai tejet Szűz Mária kebelén; adjon nekünk szerelmi édességet, hogy érte éljünk, haljunk csupa édes élvezetből! (1887. dec. 15.)

Ó, mennyei boldogság szolgálni Jézusnak... (Feladatok): Belső tűz; gyengéd szerelem, jegyesi figyelem; önmegtágadás, hasonlóság Jézushoz; munkásság, – módja, a neme különböző, de a cél egy... Jézus, szívem szerelme, ne szakadj el tőlem! (1888. jan. 29.)

XI. Oltáriszentség

Prohászka személye, szava, írása örökös lelkesültséget áraszt. Az Eucharisztia iránti megrendítő intim kapcsolata megfigyelhető diákkora, de különösen római éveitől. – Valóban az Oltáriszentség gyújtja fel, izzítja az Ön papi szívét? – Úgy érzem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy egész élete az „Adoro Te devote latens deitas” fölséges himnuszának élő megjelenítése!

Az Oltáriszentség iránt szükséges, hogy Urunk szeretetét fontolgassuk; mikor helyezi be e szentséget, miért a kenyér színe alatt? Hogy ölelhessük, hogy csókolhassuk, mi több, hogy vele összeforjunk! (1879. okt. 21.)

Aki misét mond, többet tesz, mint a kormányférfi, a szocialista; nagy tervek, vállalatok vezetői, mert kezeiben a Mindenható, a Gondviselő és mindehhez a végtelen Szeretet. A legkisebb falusi templom többet rejt, mint az egész világ nagysága erejében és szenvedéseiben. (1880. okt. 11.)

A teljes Szentháromság valami csodálatos módon nyújtja nekünk a szentáldozást. Az Atya a Fiát, a Fiú lángolva önmagát, a Szentlélek pedig hív és sürget. Mindennapi kenyérként ajánlja magát az Isten; önti, kommunikálja magát valami összehúzó módon. Isten mit csinálsz? Ember, felelősséged rémítő. – Az Oltáriszentség nem szobor, nem irat, hanem maga a szeretet... mintha egy férfiú szobrában élne ő maga, és szeretne, mint szeretett egykor. (1881. máj. 26., máj. 28.)

Erősen kell hozzáfognom e nagy műhöz, nem kímélve semmit... egyszer élek... minden perc gyors! Mindent visszaviszek a szentmisére, mely forrásom lesz mindenre. Ekképp az ima emberének kellennem, és belső életet élnem, hogy Jézus érzelmeit magamra öltsem... (1881. okt. 24.)

Ma pappá szenteltettem. Jézus csókolom lábaidat földre terülve, csókolom kezeimet, e szentelt kezeket... lelkem megszűnik magának élni... Az isteni kegyelem ékesítse lelkemet és őrizze meg szívemet a szent szeretetben. (1881. okt. 30.)

Az Úr Jézus az oltáron már nem érezheti a sok keserőséget, bánatot, melyet különben még érezne, ha földi életet élne. De a morális Krisztus érzi, – érzi Krisztus misztikus teste, és akik szívéhez közelebb állnak, azok bővebb mértékben... Ki ne akarna többet szenvedni, ha az annyi mint Jézushoz közelebb állni? Veni Domine Jesu! (1884. febr. 24.)

Ha az Oltáriszentség elé lépünk és mélyen elgondoljuk, hogy ki előtt állunk: akkor érezzük egyoldalóságunkat, érezzük, mily törpe, önhitt, összetöpreődött fajzat vagyunk... Jézus előtt a világ ügyei, kérései, milliói lánglelkei, milliói csodálatosan szép szívei, az ártatlanság, a vértanúi szeretet, az alázat s önfeláldozás számtalan árnyalatának színpompájában és zománcában égnek! (1884. szept. 26.)

Annyit imádkozol, amennyit eszeddel és akaratoddal működöl. Eltérdelelhetsz órahosszat, ha csak merengsz, nem tudni, lesz-e hasznodra. De ha értelmed és akaratod magára önti azon érzelmeket, melyek a tabernákulumban vagy a meditált tárgyban rejlenek, akkor lesz hasznod. (1885. júl. 3.)

Jézus szíve az enyém! Több nem kell. Nem kell más tűzoszlop, más tudomány, más kincs. Ó, a végtelen, a nagylelkű, az isteni szív az enyém. Ezt fogom tanulmányozni meditációiban,

róla beszélek predikációiban. Mily kedvesek a percek az Oltáriszentség előtt! az az adoráció gratiarum actio, szentmise! Istenem, nincs bú, nincs bánat, nincs keserv, nincs csüggedés, mert Jézus van velem, mert misézem, mert adorálok, mert mindannyiszor hozzá futhatok! Ó, szeressetek, imádjatok, lelkesedjete! Éreztem és mondtam én azt Rómában klerikus koromban: hacsak misézhetek naponként, a többi jöhet, mehet, semmit sem tesz! (1885. júl. 6.)

Jézus az Oltáriszentségben régi szerelmem legédesebb tárgya. Ma láttam őt a hófehér ostya alatt oly kicsinynek, oly megtörtnek. Lám, mennyire szerethetett, aki érted ilyen kicsiny, ilyen összeszorított, ilyen megsemmisült lett. Ha te ilyen leszel, akkor te is szeretsz. Lám, mi a szeretet eszköze: a szenvedés, a megtörődés. S viszont, ha szeretsz, akkor ilyen leszel. Mert a szeretet szenvedésre tör. Miért? Azért, mert a szenvedés a szeretet könnye, s megenyhíti. (1886. febr. 25.)

Felszentelésem hatodik évfordulója. Borús ködös nap, de szín pompás lelkemben... Érzem a kegyelem erőfeszülését, mely sürget és szorít, hogy buzgó legyek; főleg az Úr Jézus iránt az Oltáriszentségben. S kitépném szívemet s letenném az oltárra tűznek. Örülök és itt az Isten akaratát teljesíthetem... Megnyugszom teljesen... ez a normális állapot: lángolni Jézusért mindenütt. Evviva Gesù e Maria. (1887. okt. 30.)

Ezt éreztem: Viszonszeretetet akar az Úr, az Oltáriszentség és a kereszt ugyanazt követeli. (1885. febr. 2.)

Szinte csodálom, hogy minden áldozásom új föléledés. Oly édes és tüzes, oly kedves, szerelmes, oly mély és erős, oly gyengéd és átható, oly bensőséges és készítő, oly felforrasztó és oly nyugodt, oly kemény és oly kellemes, oly bájos és oly követelő, oly engedékeny és engesztelhetetlen. Azt suttogta ma: légy buzgó és tüzes főleg az ifjak iránt. Ne engedj, ne csüggedj. Lám nem hagylak el... Lelkem olvadt ezüst, szívem mennyei tűz. Úgy jött le ma Jézus, hogy láttam Őt fenn a csillagok felett, ahol sötétség van; onnan vette útját, leszállt a mindenség régióiba... mint átvonuló királyt üdvözölte a mindenség, s végre a föld körébe jött, végig nézett rajta... mennyi szívet látott, mennyi tüzes üszköt, mennyi szívárványos ragyogó égboltot, s mégis hozzám jött! (1887. márc. 2.)

Naponkint szentmise! Fönséges szentség! Naponként elmerülök az izzó lángtengerbe!... Ó, be boldogság, égni, lángolni, szétbomlani, átszellemülni. Hogy szeretnék mindenkit belevonni! Különösen a papokat; mennyi tűzfolyam indulna ki szívekből szerteszét, hogy lobogna föl itt is, ott is lángjuk, mint a kiégett prairieben, ha a szélvész szétszórja a zsarátnokot. Krisztusom, én szeretlek! (1887. dec. 11.)

Ha az Oltáriszentség nem volna, nagyon félnék Tőled... Mert nyomorúságunk várfala emelkednék közénk; így azonban nem! Mert vonzalmas példaképül szolgál... E lelkiállapotból emelkednek ki az élet lapályából a szerzetesrendek, impozánsabban mint a Tátra... (1888. aug. 1.)

Édesanyám meghalt aug. 2-án, csütörtök éjjel 11-kor... „Testemmel, lelkemmel Isten akaratának adom át magam, – ez volt utolsó mondata... Többször akartam sírni, de visszafojtottam, – de aug. 4-én atyám névnapiján, a nyitrai temető kápolnájában a fekete zsámolyon letérdeltem (holtteste előtt) s a hamvas selyem szemfedőt félrehajtottam, ó, akkor igen, igen zokogtam. Megcsókoltam kezét. Lám, itt van élted fája, melynek érett gyümölcse te vagy. Itt van szíved vérének forrása, innen csergedezett élted kis patakja. De azután imádkoztam, s többé jóformán nem sírtam... Este kint a szőlőben szinte sírni kezdtem, de

fölnéztem az égre, s oly szendén, oly kedvesen mosolygott rám az esti csillag, mintha édesanyám nézett volna le belőle. Kétkedni se tudok, hogy ő a boldogok sorában van... Ha pedig arra gondolok, hogy az első péntek előestéjén, a szentóra körül halt meg, akkor felkiáltok: Élvezet élni! Mennyit érhetünk el még mások számára is, – magát az örök életet. (1888. aug. 13.)

Az ún. „emésztés” sokféle ezer mozgás, működés, fölszívás, kiválás, kombináció, alkalmazás (asszimiláció). Éppúgy a hasznos áldozás az észnek és akaratnak apróra szétszedő, méregető, összevető, simító, alkalmazó, idomító működése... (1888. dec. 30.)

Folyton a szentáldozásról elmélkedem, hogy kell ezt a kincset hasznomra fordítanom. Enni kell, vagyis szétszedni és mindenhová juttatni az isteni erőt... szeretlek Szerelmem... Ma van Jézus nevenapja! Titkos tűz, szent folyam éleszt. Ó, bár tudnék Krisztusé lenni egészen; úgy keresem, úgy szeretem a lelkeket. (1889. jan. 9., jan. 20.)

Emberek barátja – Vallomások Prohászka Ottokárról

(Horváth Kálmán plébános gyűjtése, I. rész)

Bilkei Ferenc plébános

...Hirtelen feltáruul az ajtó s mosolyogva jön felém sudár, szép, férfias alakja. Jobbját nyújtja felém és férfias, kemény fogással megszorítja kezemet. Én pedig meghajlok és melegen megsókolom – nem a gyűrűjét, hanem a kezét úgy, mintha az édesapám kezét csókolnám meg... Helyet mutat a bársonyszéken; leül velem szemben, és kezdődik a beszélgetés, és folyik negyedóra, félóra, háromnegyedórán keresztül. A másik teremben várakozók nem tudják elképzelni, hogy mi lehet a fontos beszélőnk. Minden érdeklő... egyházi aktualitások, országos dolgok. Sokszor gondoltam, hogy talán jól esik neki kiszellőztetni ilyenkor gondolatait, amik foglalkoztatták...

Sokan kérdezték tőlem: milyen ember volt Prohászka Ottokár? Röviden ezt felelem: Nem olyan, mint más ember! „Antisablon”, vagyis olyan, aki mindenben különbözik a többi embertől. Nagyobb, nemesebb náluk. – Hogy mi alakította ki legjellemzőbb vonásait? Azt gondolom: a lelki tisztaság és az Oltáriszentség. Sokszor voltam vele együtt szentségimádáson. Ő a püspöki zsámolyon térdelt, én távolabb. Úgy térdelt, mintha márványból faragott ember lett volna. Nem mozdult negyedórán, félórán, egy órán keresztül. Nézte, itta, élvezte Krisztust. Krisztus pedig magába olvasztotta, magába faragta az Ő kedves fiát, hogy lehetőleg olyan legyen, mint Ő. Úgy tudjon szeretni, lelkesedni, dolgozni, magát odaadni, föláldozni, mint ahogy azt Krisztus cselekedte, amint azt egy embertől elvárni lehet...

Valamelyik Székesfehérvárhoz közeleső faluba vasárnapra misézőt kerestek a püspökségen. De már mindenki foglalt volt az aulában. Amikor ezt Prohászka megtudta, rögtön felajánlotta a maga szolgálatát. Kocsi nehezen került elő, így gyalog vágott neki az útnak egyszerű és a hosszú viseléstől fényes reverendában, minden püspöki megkülönböztető jel nélkül. A mise nagyon szép volt, és senki nem tudta, hogy a fiatal, most kinevezett megyéspüspökük misézett és prédikált nekik. Mikor aztán vége volt a szentmisének, az idős kántortanító becsületbeli kötelességének tekintette, hogy az egyházközség nevében is köszönetet mondjon a fiatal papnak. „Köszönjük a tisztelendő úr nagy jószágát – és közben megveregette Prohászka vállát –, nagyon szép prédikációt mondott nekünk, és ha így folytatja, idővel még a legnagyobb plébániák vezetésére is méltó lesz”. – Prohászka még ekkor sem mondta meg, hogy voltaképpen ki is ő, hanem megköszönte a szívből jövő szavakat, és – mint később ő maga elmondta – nagyon büszke volt az öreg tanítóbácsi dicséretére.

Dömötör István újmisézés csak egy esztendeig káplánoskodott az ercsi plébánián, mert plébánosa meghalt. A kegyúr és a nép annyira kedvelte a fiatal papot, hogy szerették volna, hogy ő legyen a plébánosuk. Dömötör István szabadkozott: nem tud rácul és még nagyon fiatal. – Az ügy Prohászka elé került, és pár szóval így vágta el a gordiuszi csomót: – „Nem tud rácul? majd megtanul. – Túl fiatal? A fiatalság meg olyan akadály, amely minden esztendőben egy egész évvel javul”. – Így lett Dömötör István 29 éven át nagy és igen népszerű plébánosa Ercsi községnek.

Nagyon ismerte egyházmegyéjét, és tudta, hogy melyik plébánia templomot tartják ragyogó tisztaságban. Egyszer egy erdélyi papot vitt ki Csórra látogatóba, és már előre dicsekedett, hogy

ott az örökmécs egészen bizonyosan égni fog. Amikor aztán a püspök odaért vendégével, ujjongva mutatta a Krisztusra mutató örökmécs világosságát.

Egy öreg plébánosa régóta emlegette és célozgatott rá, hogy talán az ő érdemei is megvolnának a kanonoki stallum elnyeréséhez. Öreg nővérei is buzgón kontráztak bátyjuknak, hogy bizony a sáros falu helyett a villanyra vágynak. – Prohászka egyszer meglátogatta az önjelölt kanonok plébániáját, szentmisét mutatott be templomában, és ekkor megdöbbenve látta, hogy a korporálé, melyre a pap a kelyhet, a konszekrált ostyát helyezi, rongyos... Tény, hogy ebből a plébánosból sohasem lett kanonok!

Az volt a meglepő, hogy valahogyan mindig megtudta, hogy hol vannak az élet legelesettebbjei. A felsővárosi plébániával szemben lakott egy utcaseprő, – ennek lánya tuberkulózisban sorvadt, – már levágták a jobb lábát, a bal kezét; de a lány fogával és megmaradt jobbkezevel gyönyörű kézimunkákat készített a templom számára. Plébánosa naponta áldoztatta otthonában. Amint erről a súlyos betegről értesült a püspök, többször meglátogatta és hosszan elbeszélgetett az okos, mélylelkű leánnyal. „Ez az Erzszi – mondta egyszer a plébánosnak – olyan szép lélek, hogy a középkorban a nép már szentnek kiáltotta volna ki!”

Egy felsővárosi szegény mosónő fiatal korában mosás közben nagyon megfázott, s a köszvény agyonnyomorította kezét, lábát, úgy hogy mozdulni sem tudott vagy 30 esztendőn át... Hozzátartozói munkabaindulásuk előtt reggel leültették az ágy szélére és szegényke ott ült késő estig. Amikor a család este hazaérkezett, ágybafektették. Prohászka püspök ennek a betegnek is állandó látogatója volt, – vigasztalta és amikor csak tudta, anyagilag is segítette. – Azt is a püspöknek tudták be, hogy a beteghez havonta Pestről egy „méltóságosnak” titulált fiatal hölgy jött, aki szépen kitakarította a 21 lépés széles és 4 lépés hosszú szobát, – rendbehozta az ágyat, a ruhákat, ...aztán elbeszélgetett a beteggel, úgy mintha testvérek vagy régi barátnők lettek volna... És még tegezték is egymást.

Prohászka püspök titkárával, dr. Viszotával szokott sétálni a tanyasorban. Ott is voltak betegek. Röviddel püspöki kinevezése után történt a következő humoros eset. Egy gyógyíthatatlan betegüket látogatták meg. Épp disznóölés ideje volt. Míg Prohászka beszélgetett és vigasztalta a beteget, Viszota a konyha előtt az udvaron sétált. – Egy jó idő után a család egy férfi tagja kijött a betegszobából, mondván: „Az okos ember ésszel gondolkozik. Az egyik, aki a beteget vigasztalja, olyan gyönyörűen beszél, mintha méz csorogna az ajka csücskén; én meg kigyűttem, hogy hátha a másik azalatt a konyha alacsony kéményéből lekaszt egy sonkát vagy egy csomó kolbászt és odébbáll”...

Prohászka egy meghűléses betegsége óta élete végéig álmatlansággal küzdött. Erről többször is ír naplójegyzeteiben. Egy alkalommal egy fiatal lány kereste fel sírva a püspököt. Anyja egy ideje idegösszeroppanásban szenvedett és rettenetes álmatlanság gyötörte. Egy ilyen szörnyű éjszakája után beleugrott a ház mély kútjába, – de kimentették. A lelke azonban beteg maradt. S ki lett volna a beteg orvosa más, mint a nagy lélekgyógyító, Prohászka püspök. Ezért jött a lányka, – így is lett... Kiment a Szőlőhegyre, és megvigasztalta a beteget. – Ekkor mondta a következő megdöbbenő mondatot: Ha valaki hosszú ideig álmatlanságban szenved, annál még azon sem lehet csodálkozni, ha reggel két revolvert vesz a kezébe, lemegy az utcára, és lelő mindenkit, aki az útjába akad... Ő igazán átérezte, hogy mit jelent éjszakákon át nem aludni!

Egy hideg őszi délután Prohászka püspök egy 5 éves kislányt látott ülni a gyalogjáró szélén az utca kockakövén. Szegényke nem tudta a módját, és csak úgy kuporodott le a jéghideg kőre.

A püspök látta, hogy ennek nagy meghülés lesz a vége. Fölállította a kislányt, megigazította a ruháját és arra ültette a picikét. „Így kislányom” – mondotta rámosolyogva. Az pedig tátott szájjal bámult a jó bácsira, aki olyan volt, mint a jó Jézus, akiről az édesanyja szokott beszélni... „körüljárt, jó cselekedvén”...

Treszka néni a fehérvári püspöki palotával szemben elterülő tér másik felén gyümölcsárulásból kereste meg a mindennapját. Jó asszony volt. Olyan terebélyes asszonyság, hogy legalább 120 kilós volt. Prohászka püspök álló íróasztala mögül kinézve a térre, nem kerülhette el, hogy ne vegye észre a jó Treszka nénit. – Egy téli napon, amikor süvített a szél és hordta a havat, a püspök látta, hogy a kövér asszonyság rendületlenül ül a posztján, mint a kőbefaragott kötelességteljesítés. Nagyon megsajnálta a viharral dacoló hóst. „Hogy fázhat szegény”, – gondolta. Beszólította a püspökség alkalmazottját, Pistát, és leküldte Treszka nénihez egy bögre teával, jól megcukrozva és egy kupica kisüstön főtt pálinkával felerősítve. Pista azonnal végrehajtotta a parancsot; a püspök pedig szobája ablakából nézte, amint Treszka néni ünnepi fohással emelte kékre-zöldre fagyott ajkaihoz a bögrét és túlvilági gyönyörrel kortyolgatta az áldott nedűt az utolsó csöppig... Kitárta két karját, szemmel láthatólag tanúnak hívta az ég összes szentjét, hogy tudja meg mindenki: boldogság nemcsak a mennyországban van, hanem a püspök atya jóvoltából itt, Fehérvárott is, kint az utcán, a jéghideg aszfalton!

Egy szegény család lánya elvégezvén a gimnáziumot, megfogadta egy jezsuita atya tanácsát, és Belgiumba igyekezett elhelyezkedni. Elutazása előtt felment a püspök atyához, hogy vállalkozására áldást kérjen, na és valami kis segítségre is számított. Mivel semmi mást nem tudott hirtelen adni a nincstelen püspök a még nincstelenebb leánynak, hát odaadta egy elhasznált reverendáját, hogy szövetéből kabátot készítsen magának... Nemsokára megmutatta plébánosának: „jól kivatelinoztattam, kiteremtettézem, és megyek benne Belgiumba”... Pár év múlva bársony volt a ruhája selyem béléssel. Egy belga úrnak unokáit nevelte...

Prohászka szerette a nehéz hegyi túrákat. Ilyen meredek út vezetett egyik kedvenc hegyére, Csór felé. Csúszós hegyoldalon kellett fölfelé kapaszkodni a tetőre, ahonét széles, ragyogó kilátás nyílt a világ minden tája felé. Ez kellett Prohászkanak! Amikor aztán jól kiizzadva, kifáradva megérkeztek a plébániára, kínálgatta a plébános borral, sörrrel, de a püspöknek egyik sem kellett. – „Talán egy köcsög aludttejtel szolgálhatnék”, döccent a szóba az öreg gazdaasszony. – „Azt már igen!”, válaszolta a püspök. – A hűvös pincéből elő is került a finom tejföllel borított aludttej. A néni hozta is már a legszebb rózsás tányért, hogy a nagy vendég ebből kanalazza az üdítő ozsonnát... „Nem oda Buda! Az aludttej csak köcsögből az igazi.” Szépen két térdre fogta a köcsögöt és nagy élvezettel kanalazta ki a rezgő aludttejet...

Még a legegyszerűbb emberek is elmentek meghallgatni beszédeit. – Víg bácsi, a fehérvári öreg keresztény (aki különben külön kivett a Takarékból ezer koronát, hogy a P. Bangha által hirdetett keresztény sajtót támogassa) így válaszolt, amikor megkérdezték tőle, hogy érti-e Prohászka püspök beszédeit: „Nem mondom, hogy minden szavát értem, de érzem, ha nem is értem!”

Ugyanakkor a tanult emberek is zavarban voltak, ha előtte társalogni kezdtek. Ugyanis olyan szakértelemmel szólt mindenhez a püspök, hogy elfogta őket az a bizonyos „csekélyértékűség tudat”. Például Széchenyi Viktor gróf egy alkalommal ezt mondta: „A mi püspökünk olyan okos ember, hogy a magamfajta ember a száját sem meri előtte kinyitani”.

Két újsága volt akkoriban a keresztény világnézetű fejmegyeieknek: a Bilkei vezette Fejér megyei Napló és a dr. Vass József vezérsége alatt tüzelő 1 krajcáros Fejér megyei Újlap...

Persze mindehhez némi pénz is kellett. Mindenki ingyen dolgozott a szerkesztőségekben, de propagandára, papírra és egyébekre mégiscsak kellett némi pénzecske... Volt aki szívesen adta, volt aki mérgelődött. A legjobb azonban Prohászka püspök szellemes megjegyzése volt, amikor tréfásan mosolyogva ezt mondta: „Mindig fejk az embert, de bőgni nem szabad”... De mindig hozzátette: „azért ha megint szükségük lesz pénzre, csak jöjjenek!”

Íróasztala. Bilkei plébános maga mondja el, mit látott Prohászka dolgozószobájában. Rengeteg válaszra váró levélköteg. Szépen egymás fölé rakva az egyházi, a magánérdekű, külön a tudományos, a magas állású, a háború áldozataitól érkezett levelek, katonák, özvegyek levelei. Köztudott, hogy naponta több órát állt pulpitusa előtt, és minden levélre válaszolt...

Az ún. Tanácsköztársaság hónapjaiban megszállták a vörös katonák a püspöki palotát. Oly förtelmes beszéd és káromkodás folyt, hogy átköltözött Streit kanonok házába. Amikor elterjedt a hír, hogy „a püspökük éheznek”, (t.i. nem tudott összeköttetést biztosítani gazdasági igazgatójával), megindult az áradat: csirke, liba, tej, vaj, tojás, zöldség tömegben indult a püspöki konyhába. Rövid idő múlva üzent a híveknek: tovább is püspök akar lenni és nem pályázik az élelmiszer-kereskedő méltóságára, – mondta tréfásan.

Ugyancsak Bilkei plébános, mint szemtanú számol be arról, hogy mihelyt vége lett a vörösök uralmának, napról napra, hétről hétre egyre többen keresték fel Prohászka az ország vezető emberei. Streit kanonok lakása ebben az időben valósággal centrumává vált az új utakat kereső országnak: külföldi attasék, európai diplomaták, politikusok, grófok, koronaörök (Perényi) jöttek-mentek, hogy kivezessék az országot, a trianoni katasztrófa előtt álló Magyarországot a kátyúból. – Bilkei mindezt azért látta, tudta, mert Prohászka őt kérte fel, hogy plébániáján némi reggelivel meg egyéb frissítővel kínálja meg a magas vendégeket. Ő ugyanis Streit kanonok lakásán lévén, nem tudta semmivel sem megkínálni látogatóit.

Hogy lett képviselő a megalakult Nemzetgyűlésben? A meghirdetett parlamenti választás heteiben Károlyi gróf azt tanácsolta Bilkeinek, hogy próbálják rávenni püspöküket a jelölésre. Ő szervezte meg a hatalmas tömeget, – elmentek a püspöki palota elé, és a „nép nevében” felkérték Prohászka, hogy legyen képviselőjük. – Ő hallani sem akart erről, – hiszen elég tapasztalata volt a hús évvel előbbi korteskedésből. A hangulat azonban egyre forróbb volt, és egyre hangosabban követelték, hogy ebben a rettenetes helyzetben segítenie kell.

De ide tartozik az is, amit ritkán szoktunk hallani: Prohászka nemegyszer saját pártjának véleménye ellenében lelkiismeretére hallgatva szavazott, – és megtörtént, hogy egyik másik indítványt néha ellenzéki oldalról terjesztettek ugyan elő, ő mégis megszavazta, mert jónak találta... Vagyis példát mutatott a politika frontján is! 1922 januárjában azonban hiába kértük, hiába érveltünk, – akkor már nem volt hajlandó semmiképp sem elfogadni a mandátumjelölést. „Mondja kérem – fordult Bilkeihez – elmehetek én oda, a külvárosi kiskocsmába a kiabáló emberek közé? Megdöbbszem és dűnyögve mondtam: „Bizony nem!” – „Dehát akkor a képviselőházba sem mehetnek. Nem nekem való levegő, nem az én ízlésem szerint való hang uralkodik ott. Uraim, nem akarom beszennyezni a reverendámat” – mondotta Prohászka.

Sárpentelén történt. Titkárával, Potyondi Imrével vizes réten baktattak. Szénahordás ideje volt. Az egyik gazda is épp indulni akart megrakott szekerevel, de elakadt a süppedős talajban. Csattogott az ostor, egyre „sűrűbbé vált a gazda hangja, stílusa. – Ekkor ért oda titkárával a püspök. „No, Imre úr, gyerünk segítsünk, mert ez a jó ember alighanem elkezd káromkodni.” Ezzel nekifeküdtek mind a ketten, egyik jobbról, másik balról, nyomták, tolták. És végül mégis

csak megmozdult a szekér. Amikor aztán szárazabb talajra értek, a gazda levette kalapját és szép illendően Dicsértessék a Jézus Krisztus köszöntéssel honorálta a püspöki segítséget!

„Gyónni voltam a Püspök úrnál”, mondja visszaemlékezését Bilkeinek egy hat gyermekes édesanya. Kétségbeesve mondtam neki, hogy már öt gyermekem van, – most várom a hatodikat és férjem rettenetes hangulatban van; azt mondta, hogy csináljak valamit, különben végez velünk. A püspök atya erős szavakkal magyarázta meg, hogy még gondolni se gondoljak magzatom elhajtására, mert odaát ő fogja mondani: Nem eresztelek a Mennyszágba, mert anyám voltál és gyilkosom lettél... Pár pillanat múlva felém fordulva ezt mondta: „Tudja mit? annak a gyermeknek majd én leszek az atyja”. Azóta minden karácsonykor megjelent a püspök megrakott kocsija, – hozott ruhát, élelmet, ajándékot, kalácsot. És nemcsak a legkisebbnek, hanem a többinek is. Ez a magyarázata annak, hogy amikor 1927. ápr. első napjaiban a „fekete vonattal” hazahozták holttestét, a sínek mentén a falvak apraja-nagyja kijött és letérdelve búcsúzott egyházmegyéjének és hazája népének legnagyobb jótévőjétől...

Dömötör István plébános

Az egyik Úrnapi körmeneten az erkélyről mondott beszédében a következőket mondotta: – Egyesek azt állítják, hogy a vallás butít! Ekkor indulatosan a mellére ütött és ezt kiáltotta hallgatósága felé: „Hát buta vagyok én?”

Kovács Géza vallomása

Ő maga mondja el felvételének történetét. Szembaja miatt és a sikertelen műtét után nem akarták felvenni a szemináriumba. Prohászka püspökhöz fordult segítségért, aki buzdította, és elsőként azt tanácsolta, hogy sokat imádkozzék. – Egyszer azt kérte a püspöktől: az legyen a jel, hogy édesapja, aki csizmadiamester volt, el tudja adni a kirakott mind a 16 párt csizmáját. A vásár napján olyan nagy eső volt, hogy a legtöbb árus ki sem rakta portékáját. Apja azonban más fából volt faragva, – és nemcsak kirakta, de mind a 16 párt el is adta... Őt pedig felvették kispapnak!

Mócsy Gabriella nővér

Egyszer Budapest utcáin több elegánsan öltözött arisztokrata pappal találkozott. Prohászka csak ennyit jegyzett meg: Hol vannak a halászhok?

Tudta mindenki, hogy Prohászka „szívügye” a Csobánkai Árvaház: Angela nővért, a házfőnöknőt tréfásan csak „kedves zsebmetsző-nek” nevezte, mert minden alkalommal pénzt kért tőle.

Állandóan szegényeire gondolt. A háború éveiben a folyosóján nem engedett világítani, a szobájában fűteni. Amikor megkérdezték, hogy miért teszi ezt? válasza rövid és érthető volt: „Híveimnek nem mondhatom, hogy ki lehet bírni a hideget, ha magam is nem élem át. – Ahol lehetett, takarékoskodott, – szentmiséje után maga oltotta el azonnal a gyertyákat!

A szegénységre nevelte övéit, a szoc. missz. nővéreket. Balatonboglári házukban, ahol különben igen nagy volt a szegénység, egy alkalommal kijelentette, hogy a ház maradjon mindig szerény, mint amilyenek indult, és ne nőjenek ki a falu keretéből. Szerinte a legtöbb szerzetes rend itt hibázik legnagyobbat: különb lesz, mint a környezete, mely szegény és nélkülöz. Ezzel elvesztik hitelüket a szegények tömege előtt! Igen szerette Püspök atyánk a balatoni

naplementét. Kitarta karját és zsolnárt énekelt és úgy gyönyörködött... Csobánkán észrevették a nővérek, hogy megint lyukas cipőt visel... Míg cipőjét megtalálták, elment a templomba adórálni.

Angela nővér

Amikor észrevette, hogy a csobánkai árvaház favágójának milyen embertelenül szűk és kicsi otthona van, utasította a nővéreket, hogy nagyobbítsák meg. A következő évben egyenesen a favágó házába ment, hogy meggyőződjék róla, teljesítettük-e kérését?

Egy 85 éves bácsit fogadtak be a nővérek mindenesnek, a tüzelő fűrészeléséhez, vágásához. Prohászka ott tartózkodásakor mindennap segített a jó öregnek. Amikor meghallotta, hogy „segítőtársa” meghalt, sírva fakadt és csak ennyit mondott: Ki segít ezután nekem?

A főnöknő azzal büntette meg a minduntalan egymást maró veszekedő kutyákat, hogy kiadta a parancsot, meg kell verni a főbűnöst. A jószívű püspök épp a gyerekek között volt, akik hallották ezt és nagyon fájt a szívük a kiskutyáért. Belekezdett az éneklésbe és oly hangosan énekelte a gyerekeket, hogy ne hallhassák vonyítását.

Egyszer 80 csirke kelt ki a keltetőgépből, mivel nem adta a megkívánt meleget, nem volt tolluk. Mikor meglátta a tollatlan csibéket, ezt mondta: „Ezek olyanok, mint az árvaházban nevelődtek!”

Nagyon szeretett a gyerekekkel együttlenni, játszani, énekelni. Egyszer megtanította őket arra az énekre, melyet az esztergomi baktértől hallott: „Már kilencet ütött az óra” – és a gyerekek nagyon élveztek.

Ha Csobánkán tartózkodott, éppúgy korán kelt, mint otthon. Hogy az alvó házat ne zavarja fel, harisnyában ment le mindig a kápolnába. Szentmise előtt és után is mindig egy-egy félórát adórált.

Egyszer a halála előtti évek egyikében elhatározta, hogy egész napos sétát tesz a hegyekben és meglátogatja a környékbeli plébániákat is. Az út rendkívül fárasztó volt és senki sem örült a tervnek, de aggodalmát nem merte senki sem elmondani Prohászka püspöknek. A tervezett kirándulás útvonala: Csobánka, Pilisszentkereszt, Pilisszentlászló, Pilisszántó volt. Este nagy eső esett. Akik aggódtak egészségéért, örültek, hogy elmarad az eső miatt a fárasztó út. Reggel azonban előállott, hogy induljunk. Kettőnkét kért kísérőül. Az út első szakasza rendkívül rossz volt. Többet csúsztunk vissza, mint mentünk előre. Amikor a kemény, sziklás, erdős részhez értünk, azt mondotta: Látják, mégiscsak érdemes volt eljönni. Egész úton egyedül haladt elől. Minden sziklát átugrott, minden bokrot könnyedén átlépett. Mi csak állandóan rohantunk utána, hogy le ne maradjunk. Amikor egy szép tájhoz ért, kitarta a karját, szinte magához ölelte a természetet. Amikor az első célponthoz megérkeztünk, bekopogott a plébánoshoz ezekkel a szavakkal: Ne féljen, nem maradunk itt ebédre, hoztunk magunkkal élelmet. Ebéd után minket pihenni küldött. Aludtunk is nagyot, mert igen fáradtak voltunk. Ő pedig átment ezalatt a templomba és elvégezte breviáriumát. Vissza más úton jöttünk. Egész úton énekelt. Mi azonnal lefeküdtünk, annyira kimerültünk. Hazaérkezésünkkel érkezett meg az általános főnöknő. Prohászka püspök mintha nem is gyalogolt volna egész nap, hosszú ideig sétált fel-alá az általános főnöknővel.

Dr. Dienes Valéria visszaemlékezése

Prohászka Ottokárral halála előtt három évvel találkoztam először. Két dolog vitt hozzá. Férjem gyermekeimet el akarta vetetni tőlem azon a címen, hogy nincsen anyagi lehetőségem a neveltetésükhöz. Az Árvaszéknél közben járt és így gyermekeim továbbra is nálam maradhattak. A Püspök úr elvállalta lelki vezetésemet. Akkor, hogy megismerjen, megírtam életrajzomat és elvittem neki. Bevitte hálósobájába és ott olvasta el. Amikor kijött, megfogta a kezemet és e szavakat mondta: „Isten hozta, kedves lányom.” Mielőtt Bergsont hallgattam Párizsban, mint istentagadó éltem idehaza. Hogy istenhívővé lettem, Bergsonnak köszönhetem. Szerintem filozófiája a legjobb alátámasztója a keresztény hitnek. 1910-11 és 1919-ben hallgattam Bergsont. Filozófiájában a természetfölöttiig nem jutott el. Ez a fejlődésnek a következő foka lett volna nála. Amikor a misztikusokról tárgyalt, mint akiknek kapcsolatuk van Istennel úgy beszélt róluk. Mint materialista mentem ki Párizsba. „A 20. századnak” voltam a munkatársa. Bergsonnak „lélek és a test” című előadása térített meg. Mint Isten-hívó jöttem haza. Sokat sétáltgattunk ezután régi munkatársaimmal: Jászi Oszkárral és Szabó Ervinnel. Őszintén megmondtam nekik, hogy otthagynom őket, mert már nem írhatok úgy, ahogy azelőtt írtam. Azt válaszolták, hogy jellemtelen emberek lennének, ha a gondolatszabadságot nem tartanák tiszteletben. Írjak úgy – mondták – ahogy akarok. Bergson halála után megjelent egy könyv, melyet tanítványai írtak. Címe: Henri Bergson Essais et Temoignages inedites. Magam is írtam ebbe a könyvbe. Fel van sorolva a kötetben mindazok neve, akik ugyanúgy tértek meg Bergson hatására, mint én. Prohászka Ottokár a Szent Tamás Társaságban a székfoglalás beszédét a következő címen tartotta: Bergson filozófiájának alapvonalai. Bergsonnak volt még egy utolsó munkája, mely nem jelent meg már nyomtatásban. Felesége mutatta meg nekem. Ebben a művében írta a következőket: Mielőtt elmennék erről a planétáról, szeretném még elmondani a következőket. Itt következtek volna az Istennel kapcsolatos dolgai. Felesége kérésére azonban elégette ezt a művét. Bergson rendkívül szerény ember volt. Olyan valaki, aki megelőzte a korát. A jövő embere.

* * *

Belon pk. kérdése: „Előbb még nem ismerte Ottokár püspököt?” Nem. Se nem láttam, se nem olvastam tőle... Székesfehérvárra utaztam, és ekkor bejutottam hozzá. – A legelső, amit kérdezett, az volt, hogy ugyanaz a Dienes Valéria vagyok-e, aki az Atheneum folyóiratban az indukció problémájáról írt, mert ő azt olvasta. Mondtam, hogy igen, az vagyok. Akkor azt felelte, hogy jól van, „akkor már tudom, hogy kivel van dolgom”; erre a szóra úgy emlékszem! és hozzátette még azt, hogy „számomra igen nagy kegyelem az, hogy maga most itt van”. – Ezt mondta. Én vittem magammal egy rövid életrajz-vázlatot és átadtam neki. Akkor ő átment a dolgozószájába, engem otthagyt, és addig senki se jöhetett be, míg azt el nem olvasta. Mikor elolvasta, bejött és két kezét felém nyújtva csak ennyit mondott: „Kedves leányom”. Akkor én kezet csókoltam neki, és volt egy beszélgetésünk, amiről most már nem tudok semmit sem mondani, de attól kezdve én őhöz tartoztam. Éreztem, hogy én már ide vagyok véglegesen láncolva, életre és élet utánra, mindenkorra. Olykor megírta, hogy mikor és hol kereshetem fel. Néha tréfásan még Bergson nevét is belekapcsolta: ekkor és ekkor beszélhetünk Bergsonról. Az volt a rendszer, hogy amikor ő feljött Pestre, mindig elmentünk a Horánszky utcába, ahol az emeleten van az a szép nagy templom. Ott mondta ő mindig a félhetes szentmisét. Mise után lehetett nála gyónni. Ő nem szerette a hosszú gyónásokat. Olyan ragyogó dolgok voltak, amikor beszélhettem Ottokár atyával. Mert belőle sugárzott valami. Sokszor szó nélkül, beszéd nélkül is. Hogyha bejött a szobámba, amikor én Székesfehérvárott voltam, és leült mellém a díványra és csend volt, semmi konkrétum nem jutott eszembe, de tudtam, hogy most olyan légkörben vagyok, ahol minden jól van. Ahhoz nem kell semmit hozzátenni, sem abból elvenni. Sokszor

hosszan-hosszan maga a csend mondta meg nekem ezt, amikor ő bejött hozzám. A misztériumjátékok közül a Nyolc boldogságról annyit, hogy a Belvárosi Színházban mutattuk be 1926-ban, és ennek bevezetőjét Ottokár atya mondta... Egy szikla tetején térdelt a 12 éves Gedeon hófehér ruhában és imádkozott. Mikor a zene elkezdődött, csupa fehér lelkek gyűltek köréje... szép volt! Mind a 8 Boldogságnak megvolt a maga saját képe. Azt mondta nekem Krieg-Sau Emil, aki egész előadás alatt egy páholyban ült Ottokár püspökkel, hogy így hullottak a könnyei a püspök atyának. Soha életemben nem hálálhatom meg eléggé ezeket a könnyeket Istennek.

Kriegs-Au Emil plébános

Egyszer együtt mentünk gyónni Prohászka Ottokárral a pesti ferencesekhez. „Rámfér”, mondotta... Amikor gyónásunk végeztével útnak akartunk indulni, láttuk, hogy karjára dőlt és a falnak támaszkodva úgy kacagott, hogy még teste is mozgott a nevetéstől. Nem tudtuk elképzelni, hogy mi történhetett. – Kint az utcán elmondta! „Képzeld el, az öreg ferences páter mit válaszolt, amikor elmondtam, hogy vádoló magam, mert egyik papommal goromba voltam. Erre ezt válaszolta: „Jól méltóztatott tenni, kegyelmes Uram, mert ha ezen esetben nem kegyeskedett volna ugatni, nem méltóztatott volna jó kutya lenni”... és miközben mindezt elmesélte, még mindig jóízűen nevetett.

Ebédén voltunk Prohászka püspöknél. Amikor már mindenki jóllakott, kedvesen megkérdezte: Ugye nem kér többet? 24 szegény gyermek vár ám arra, amit mi itt meghagyunk! – A csobánkai árvaház lakóira gondolt!

Egyszer olyan helyre hívtuk meg előadásra, melyet nem ismert. Mondottam, hogy én majd elkalauzolom. Fiatal kisleány voltam. Megbeszéltük az időpontot, a helyet, ahol találkozunk. Engem – mondottam – arról fog megismerni, hogy matróz sapka lesz a fejemen és szegfű a gomblyukamban. Jártam is nagy fontoskodva amíg csak meg nem látott a Püspök úr. Az előadás után nevetve mondotta Turi Bélának: „Képzeld, randevút adott nekem piros szegfűvel az a Prötty”...

* * *

Egy pap mondta el idős korában az alábbi esetet. Káplán koromban az egyik tanítónő kikezdett velem. „Régen láttam, Káplán úr, pedig maga nélkül nem tudok élni”... Megijedtem, és elmentem püspökömhöz, Prohászkaéhoz. Elmondtam neki, és megígérte, hogy a dispoziciókor áthelyez. Egy idő múlva valami más ügyből kifolyólag felkerestem az aulában. Mosolyogva jött felém, és kedélyesen kérdezte: „Na, hogy van a tanítónő?” Megdöbbsentem, és látta zavaromat. Ő ezt észrevette, és bocsánatot kért tőlem. Rám óriási hatással volt, hogy tőlem, a falusi káplántól a püspököm bocsánatot kért. *(A névtelen beszámoló)*

Egy nővér (D. n. a.) visszaemlékezései

Utolsó pécsi lelkigyakorlata előtt kopott cipője helyett újat kapott. A szép, új cipő azonban hirtelen eltűnt. Nővére lopásra gondolt, – mire bevallotta, hogy egy szegény egyetemistának adta, aki teljesen lerongyolódott. Jó lesz nekem a régi is. De az annyira rossz volt, hogy gyorsan a cipészhez kellett vinni. Addig papucsban volt. – Külön tanított minket, hogyan kell lyukas cipőben úgy járni, hogy senki ne vegye észre... Reverendája annyira kopott volt, hogy ő maga „zöldikének” nevezte el.

Kirándulni legjobban szeretett Viszotával, a titkárával. Egyszer kifakadt. Schützzel nem jó kirándulni, mert mindig dogmatizál. Némethy unalmas, mert filozofál. De Viszota az igazi kiránduló társ. Az állomáson mindjárt fogja kis bőröndömet, és megy szállodát keresni. Sohasem elsőrendűt. Bemegy, körülnéz, megszagol mindent, és azonnal megérzi, hogy van-e poloska? Ha aztán egyet kiválaszt, ott nyugodtan alhatom.”

Egyszer egy pap jött Prohászkaéhoz, a püspökhöz. Nehézsége az volt, hogy beleszeretett egy lányba. Nem szidta le, a poklot sem emlegette, hanem a következőket ajánlotta neki: misézzen mindennap, végezze el pontosan a breviáriumot, és gyónjon gyakran. – Egy év múlva visszajött, letérdelt Prohászka előtt, megcsókolta reverendáját, majd kezét, és sugárzó arccal mondotta, hogy sohasem tudja elfelejteni amit érte tett.

Az egyik nővér úgy beütötte a fejét, hogy amint ment a kötözésre, a lépcsőn folyt a vére. Prohászka püspök utána ment, és minden vércseppnél letérdelt, feltörölte ezekkel a szavakkal: „Egy napiáldozó vérét úgy kell megbecsülnünk, mint Krisztusnak avérét.”

Egyszer déli órákban jelent meg házunkban a Püspök Atya. Csengettek éppen az ebédre, és kértem, egyen velünk. „Köszönöm, már ebédeltem”, mondotta. – Tudtam hogy a Várban volt kihallgatáson a Kormányzónál. – Csak nem a Halászbástyán a padon ebédelt? – kérdeztem. „De igen”, válaszolta röviden. – Nővérétől tudtam meg, hogy két kenyér közé sonkát készített egy zacskóban, – azt fogyasztotta el az egyik padon az államfői kihallgatás után.

A nővéreknél, a kápolnában 1927-ben, az utolsó szentmiséjén ministrált az a nővér, aki beszámol az alábbi párbeszédéről. – Szentmiséje után szokatlanul hosszú ideig adorált. Már nem tudtam, hogy mit tegyek, – csengessek vagy várjak? Az egész ház készenlétben volt. Arcán látszott, hogy egészen egyesült Istennel. – Amikor befejezte adorációját, megkérdeztem: Püspökatyá, nem azt gondolta felajánlaskor, hogy Istenem, én három éves koromtól nem akartam mást, mint a Te akaratodat teljesíteni?! – Ezt a választ adta: Ennyire beelát a lelkembe?”

Potyondi Imre püspöki irodaigazgató

Egyszer a Hármashíd felé sétált Székesfehérvárott egyik titkárával, Potyondi Imrével. Arról kérdezősködött a titkár, hogy a fiatal kor problémái végigkísérik-e az embert az életben? – Óh, nem, mondotta. Jön az öregkor, amelynek az a tulajdonsága, hogy felfelé néz. – Amint ezt kimondta, a réten játszadozó gyerekekre kezdett figyelni. A lányok gyermekláncfűből koszorút fontak, a fiúk sárkányt eregettek. Az egyik fiúnak különösen jól sikerült a sárkányeresztés: gyönyörűen repült a magasba. Az egyik kislány annyira meglepődött ezen, hogy kiejtette kezéből a koszorút... Prohászka ezt észrevette, és visszatérve a témához, így folytatta tovább. Látja, öregkorban így engedi el az ember a földieket és szárnyal a lelke az Isten elé”.

Kuthy István prépost

Nem szerette a ceremóniás szentmiséket. – Hányszor parancsolja Kegyelmes Uram, hogy feltegyem az infulát? – kérdeztem. Mire ő kedélyesen: „Minél kevesebbszer! Tudja Pista úr, a katonák azt számolják egész mise alatt, hogy hányszor teszik fel és hányszor veszik le a süveget”.

Sikora Andrea

Közelünkben élt egy hitetlen béna ember. Prohászka Püspök rendszeresen eljárta hozzá és tanítgatta a hit elemeire. Megtért, gyónó, majd gyakori szentáldozó hívó lett belőle.

Mayer József prépost

Synodalis vizsgálója nem sikerült az egyik papnak. El volt emiatt keseredve. Ekkor vigasztalásként a következő – eddig nem ismert – történetet mondta el Prohászka. „Érettségimnél hárman ültünk a teremben. Húznunk kellett a tételt. Én is húztam, és döbbenve láttam, hogy semmit sem tudok belőle. Nézem a kiegészítő tételt... Na, Ottokár ebből is vajmi keveset tudsz. – Nézem a harmadikat. Ekkor már azt mondogattam magamban: Ottokár meg fogsz bukni. Semmi remény nem volt, hogy átmenjek. – Közben megakadt az előttem felelő. Mire az elnök felém fordult. „Segítsen Prohászka”. Szerencsémre azt a tételt tudtam. Amikor megint megakadt a társam, ismét nekem kellett folytatnom. – És most jön a várvavárt megoldás. Amikor ugyanis végzett az előttem felelő, az elnök váratlanul azt mondta tanáromnak: Ez nagyon érdekes tétel, folytassa csak Prohászka. És dicséretet kaptam. – Látja, ilyen a feleltetés! Készüljön csak szeptemberre a hiányzó részekkel, és sikerülni fog”.

Büttner Ferenc apát

Tanúk az index utáni első pápai kihallgatásnál.

Az volt a szokás, hogy pápai kihallgatáskor a püspök magával vitte kispapjait is. Engem szemelt ki, – felkerestem püspökömet, aki egy szerény szállodában lakott. Lovas kocsin mentünk a Vatikánba. Nagyon izgatott volt. A váróteremben fel és alájárt idegesen. Viszota, a titkára is jelen volt. Hogy eltereljük a figyelmét, germanikus csínytevéseinkről akartunk volna vele beszélgetni, – de akkor sem nyugodott meg. Végre szólt az audencia csengője. Kb. 25 percig volt bent X. Piusnál. Mi is bemehettünk a végén. Prohászka arca sugárzott a boldogságtól. A szentatya úi. „a teljes rehabilitációról” beszélt neki. Később barátai nem tudták, hogy miért olyan vidám, amilyenek soha nem látták eddig!!!

Az esztergomi szeminárium inasa

1900-ban Dobogókőre kirándult kispapjaival Esztergomból. Elvitték magukkal a szeminárium inasát. Ő mondta el a következő epizódot 1932 őszén Winkler József püspöknek: Prohászka spirituális úr jókedvűen koccintott mindegyikkel. Aztán komolyra vette a szót. „Volt idő, amikor a papok fakehelyből miséztek, de arany volt a szájuk. Bátran hirdették az Evangéliumot és szembeszálltak még a császárokkal is. – Ma viszont aranykehelyből misézünk, de fából van a szánk. Nem emelünk szót a szegények érdekében. De a Jó Isten ezért meg fog büntetni minket, és ránk küldi majd a kommunizmust”. – Én nem értettem akkor még, hogy mi az a kommunizmus, – de 1919-ben megtudtam és visszaemlékeztem Prohászka szavaira, és arra, hogy megmondta a jövőt.

Dezső István egykori karmelita

„Carissime, jól jegyezze meg magának, hogy a világ első parasztja a magyar paraszt. Különb a németnél, franciánál, angolnál, amerikaiánál... Kicsit rátarti, de aranyos szíve van. Csak az a baj, hogy a mi intelligenciánk elhanyagolta ezt a drága magyar népet. Carissime szeresse!”

Mi a titka a jó hittanárnak. „Carissime, csak szeresse nagyon a gyerekeket, akkor jó hittanár lesz”... Megemlítettem egyszer, hogy a város egyik végétől a másikig kell iskolába loholnom a hittanóráim miatt. – Mire a Püspök atya mosolyogva ennyit mondott „No, legalább nem kell külön sétálnia”. – Tudta, hogy nagyon szegény vagyok. Egy hét múlva, karácsony előtt levelet küldött, benne 20 korona: „mondjon egy misét, egy jó lélek küldi” (A jó lélek ő maga volt!) – Mi a legnagyobb művészet, tette fel a kérdést egy társaságban. Válaszok: szobrászat, festészet, zene... „Szerintem, mondta Prohászka, az ének, – a többi ugyanis »holt« és érzéketlen, – de az énekben benne van az élő ember minden érzelme. Ezért van annak legnagyobb hatása is az emberre.”

Egy séta alkalmával az utunkba eső köveket sétabotjával mindig átdobta a patak túlsó partjára. Miért teszi, kérdem, akkor, amikor egy kő miatt lehajolt és két kezével, nem a botjával, áthajította a túlsó partra. Miért? „Lássa Carissime, hogy valaki meg ne botoljék, – mert a magyar ember mindjárt káromkodik. Hát hogy ne káromkodjék, inkább átdobom. Már tavaly is sokat áthajítottam”. – Nemzetgyűlési képviselők vártak rá az Ottokár Árvaházban. De nem sietett haza. Sőt még ültetett is. Lehajolt és felvett a földről egy tölgyemakkot. „Látja, Carissime, az emberek irtják az erdőt, de senki nem ültet fát. Hát mi ültessünk nekik. De hová? Körülnézett, hol van napos hely az erdőben. Itt ni! Turistabotjával helyet készített a kis magnak, elföldelte... Most mehetünk. Ugye nem fognak megharagudni az urak, hogy megvárakoztattuk őket? Menjünk!”

Langhammer János plébános

Második realista voltam. Székesfehérváron a Szent István teremben találkoztam Prohászka Ottokár püspökkel. Térdére ültetett. Mondtam, hogy nyitrai vagyok és üdvözlét hoztam egykori dadájától, Kostyál Annától. Úgy beszélt velem, mint egy felnőttel... „Kegyednek” nevezett, mint a többi felnőttet szokta. – Egyszer szakadó esőben épp velem szembe jött, – ki akartam térni útjából, hogy ne kelljen neki a nagy tócsába lépnie. Megszólított: „Álljon csak meg. Kegyednek rossz a cipője”, – és engem engedett a keskeny járdán elmenni... – Hittanvizsga volt. Ő is eljött. Kovács János volt a hittanárunk. Amikor én kerültem sorra, azt kérdezte tőlem, hogy mit tudok mondani Szent Ferencről, a barátról? „Máshol is így hívják a ferenceseket?” – kérdezte! Nem, ez magyar specialitás... Ezek után 20 percig csodálatosan beszélt Szent Ferencről. – Jókainak „Melyiket a 9 közül” adtuk elő, Prohászka könnyezve hallgatta végig.

Luttor János jogász professzor

A Prohászka körül kirobbant szellemi, teológiai harcok ismerője és elemzője sok ismeretlen adatot közöl visszaemlékezésében az ún. index üggyel kapcsolatban: Prohászka püspök 1910. márc. 7-én az Aquinói Szent Tamás Társaságban „Fogalmaink speciális tartalma” címén székfoglaló előadást tartott. óriási vita robbant ki, melyet Zubriczky teológia tanár indított még ott Prohászka ellen. Egykori tanítványa Prohászka saját újságában (Esztergom című hetilap) éles kirohanást tett ellene, melyre Prohászka higgadtan válaszolt. – Sok szó esik az Intellektualizmus túlhajtásai című írásáról, de kevesebb a Szent István Társulatnál 1908-ban megjelent „Modern katolizmus” írásáról. Ebben a világi apostolkodásról ír: nem lehet a világiakat „másodrendű keresztényeknek” tekinteni. Ennek háttere: Pécs! 1907! „Szabad kongresszus” néven nagy szópárbaj volt Pikkler Gusztávval szemben, – alig állt ki Prohászka mellé néhány világi! – A harmadik téma: Egyházi Közlöny 1910 karácsonyi szám: „Több békességet” = mindenkire azonnal rásütik a „modernista” bélyeget, ha valami „újat”, modernet mer mondani, vallani az ó-konzervisták ellen!...

Prohászkat, mint püspököt az egyházjogi törvények előírása (XIV. Benedek) szerint előbb meg kellett volna kérdezni: nyilatkozzék, és csak utána lehetett volna ellene megindítani az eljárást. (Ekkor Rómában dolgozott Serédi Jusztinián egyházjogász, – meg is kérdezte az illetékes bíborost: „előtte szóltak Prohászkanak?” – „Nem, ezt elfelejtettük”, volt a válasz!!!). – Különben nagy felhajtás veszi körül mindmáig azt a bizonyos „INDEX” ügyet, – a rosszálló szövegben szó szerint csak ez áll: „Quaenam sententiae sunt male sonantes” (néhány kijelentés rosszul hangzik). Ezt különben Prohászka sem tagadta, „jobban kellett volna vigyáznom”, mondta és írta!!! Többen ezzel is lehetetlenné akarták tenni Prohászka esztergomi kinevezését. Majláth püspök azonnal Rómába ment a pápához: eredmény: X. Piusz saját kezével aláírt fényképet küldött Majláthon keresztül Prohászkanak. - Shvoy püspök még egy fontos hírrel egészíti ki az esztergomi kinevezés ügyét: Prohászka amúgysem lett volna érsek és bíboros, mert József főherceg felkereste őt, hogy kinevezése előtt mondjon propaganda beszédet a Tisza kormány mellett. Prohászka válasza: „Magyar ember ilyet nem tehet”, – nem is lett esztergomi érsek-bíboros. Ezt viszont Csernoch megtette, így ő lett a bíboros!!!

Kuthy István rektor, kanonok

Prohászka mesélte el egyszer: tót nénik Rómában elmentek a vatikáni képtárba is! Kezükben rózsafüzér, – nézegetés közben imádkoztak is. A meztelen görög szobrok előtt bámészkodva értetlenül álltak (azt hitték, hogy azok is szenteket ábrázolnak)... Bólogatták fejüket: „de furcsa szentek ezek”, mondogatták, de azért szorgalmasan morzsolgatták a rózsafüzérüket...

Mócsy igazgató visszaemlékezései

Esztergomi epizódok.

Mócsy tanítóképzői igazgató sétapartnere volt Prohászka Ottokárnak. Mindig külön indultak el és egy megadott helyen találkoztak. De Mócsy nem bírta Prohászka tempóját... Sok mindenről beszélgettek. Tudja mi újság? – kérdezte Prohászka – „A Meghalt Palásthy püspök 450.000 forintját a Káptalanra hagyta, mintha nem lenne nekik elég az, amijük van. Pedig mily rengeteg a baj a szegények között”. Mócsy viszont arról a Kubinczkyról beszélt, aki segéd püspöke volt Haynald érseknek, más típusú főpap, mint a fenti Palásthy. Ez a Kubinczky mindenét elosztogatta. Pénzt nem adott, de másként segítette a szegényeket, pl. egy nyolc gyermekes cigány TBC-és családon úgy segített, hogy levette nyakáról az aranyláncot (püspöki kereszt lánc!). Kanonokok meg voltak botránkozva: „amíg tudok venni egy másikat, addig rózsafüzért fogok a nyakamba venni és azon fog a kereszttem függni”. – Ez nagyon tetszett Prohászkanak és ezt fűzte hozzá: „Magyarország akkor lesz igazán keresztény, ha az egyházi javakat elveszik és aranylánc helyett rózsafüzért lesznek kénytelen hordani a püspökök úgy, hogy nem lesz érdemes püspöknek lenni... Egyszer Csáky gr., Bárdos Remig és más főpapok remek üveghintóra szálltak fel előttünk, drága bundába öltözve... „Nézze a galileai halászok”.

Kislánnyal sokat játszadozott, – lovagoltatta a térdén. „Pompás” mondogatta a jókedvű Prohászka... El is nevezte kislányom „Pompás bácsinak”.

Egyszer felmentem hozzá az esztergomi szemináriumba. Egy meggémberedett teológus jött velünk szembe. „Miért nem húz kabátot?” – „Mert nincsen.” – Új kabátját levetette és ráadta a kispapra, – majd visszament szobájába, és felvette kopott, régi kabátját. „Most már mehetünk”, mondta...

Egyszer bátortalanul, de mégis azt mondtam Prohászkanak, hogy nem kellene 22 kanonok Esztergomban. Teljesen igaza van, mondotta, – adnák inkább a javadalmakat a szegény plébániáknak. Sokat panaszkodtam, hogy a mi képzőnk (egyházi tulajdon!) gyalázatos állapotban van, Kopács istállója volt, bűdös, felszerelés? Se orgona, nyolc rossz hegedű. Válasz: Ó, mi lenne, ha Majláth lenne a primás Esztergomban! – stb.

Budapestre kerültem. A világháború után jegyrendszer, –lisztbizottság elnöke voltam. Levél érkezett tőle Münchenből: „Hogy van? Tartsa meg jókedélyét, mert azt nem adják jegyre!”

El akartam menni falura, – menekültem az emberek, az adminisztrációs munka elől. Prohászka válasza: „Tekintse magát gyertyának, és amíg él, világítson”. Vízrel írt utolsó levelében leírta élete utolsó (=1927 ápr. 2.) lelkigyakorlatának vázlatát, melynek mottója: Felkelek és nem nyugszom, amíg talpon nem vagyok...

Készült róla egy film, – levetítették Franciaországban. „Ilyen arc is létezik Magyarországon?” – kérdezték a franciák. A megtestesült tisztaság sugárzott arcáról. Amikor Eglis István a neves – Auswitzot is megjárt munkáslelkész Prohászkaról beszélt, azt mondta: aki egyszer is láthatta Ottokár püspököt, olyan boldog lehetett, mert volt fogalma, hogy milyen lehetett Jézus!

Dr. Kátay Béla apát-plébános

Amit megláttam Prohászka Ottokárban, azt más is meglátta. Amit én észrevettem, azt más is észrevette. Szent volt! Korát 200 évvel előzte meg. Belelátott a jövőbe. Számatalan jóslata teljesedett be. Olyan fordulatosan beszélni, ahogyan ő beszélt csak a Szentlélek ihletésével lehet. Hozzá kell vennünk azt is, hogy nem magyar anyanyelvű. Jelképesen szólva így búcsúzott tőlünk: Úgy vagyok most köztetek, mint a dalos madár, amely elcsicsergi az ő búcsúdálát fészke párkányán és elszáll messze. Én is messzire szálltam, felfelé szálltam és onnan nagyon jó lehet látni ide.

Prohászka Ottokár utódjának, Shvoy Lajos püspöknek visszaemlékezése a Regnumról

Az ő keze alatt felnövekedett papi generáció tudatosan kereste a komolyabb papi életet. Ezért Kanter Károly királyi vár-plébános pártfogása alatt a Damjanich utca 28/b alatt egy Hitoktatói Otthont Philipinum név alatt Néri Szent Fülöp oratóriumainak mintájára létesített. Prohászka Ottokár meg-meglátogatta ezt a 15-20 tagból álló lelkes hitoktatói gárdát, tartott nekik konferenciákat s buzdította őket a komolyabb papi életre.

1901 nyarán a Damjanich u. 50. alatt sikerült venni egy háromemeletes házat s rövidesen ide került át a Hitoktatói Otthon. Itt alakult meg 1903-ban a Regnum Marianum. Amikor a házvétel sikerült, egy háromtagú küldöttség ment Esztergomba Prohászka Ottokár spirituális úrhoz, és felkérte, hogy jöjjön Pestre, vegye át a ház vezetését, s legyen az enyházmegye fiatal papi generációjának vezére. A kérés meglepte őt s kacagva háritotta el mondván: „Hi ebri sunt et musto pleni’ – „Teleítették magukat édes borral!” (ApCsel 2,13) Tényleg azt hitte, hogy a fiatalos hév ragadta el tanítványait. De ettől kezdve, ha Pestre jött, mindig betért a Regnumba, ott is szállt meg, s melegen érdeklődött a fiatal papi generáció problémái és nagyszerű munkája iránt, s állandóan irányította Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök úrral, a Regnum Marianum munkáját.

Nagyszerű szellemi együttes volt akkor a Regnum Marianum, a főváros középsikoláinak 14 hittanára élt itt együtt az ifjúság nevelésének és a férfipasztorációnak problémáit közösen megtárgyalva és földolgozva. Itt született meg a férfikongregációk gondolata. Itt alapította meg Prohászka Ottokár azt az első férfikongregációt még a legsötétebb liberális világban, amikor a Regnum kápolnája csak férfiak számára volt nyitva, mert művelt férfihoz nem illett akkor templomba járni. Itt született meg a Zászlónk, itt vett országos lendületet a középiskolai ifjúsági kongregáció teljesen Prohászka Ottokár szellemében. És itt született meg a magyar cserkészmozgalom a Zászlónk nagyszerű toborzása és világviszonylatban is elsősrendű irányítása, vezetése nyomán.

Amit 1901-ben Prohászka Ottokár még túlzásnak és kivihetetlennek talált, 1904-ben, amikor a Pázmány Péter Egyetem Hittudományi karán a dogmatika tanárának kinevezték, maga tartotta elérkezett és szükséges dolognak, maga ajánlkozott, hogy átveszi a Regnum Marianum vezetését. Így lett ő a Regnum Marianum házfőnöke és vezére s innen irányította Budapest és az ország fiatal hittanárainak és papjainak restaurációs munkáját egyetemi tanársága alatt.

Az ő vezetése és szellemi irányítása mellett kezdődtek meg azok a nagyszerű hittanári és prézesi konferenciák a Regnum Marianumban, amelyeken összejött az iskolaév végén az ország csaknem valamennyi hittanára és prézese, hogy megbeszéljék a diákpasztoráció, férfipasztoráció égető problémáit s a fiatal papi élet nagy kérdéseit. A legkiválóbb előadók, a magyar papság elitjének nagyszerű előadásai világították meg a századforduló nagy szellemi problémáit az ország ifjúsági nevelőinek és a legszélesebb körben érdeklődő komoly papok élénk részvétele és hozzászólása mellett. A tanácskozás fénypontja természetesen mindig Prohászka Ottokár beszéde volt.

Mint fehérvári püspök is résztvett ebben a komoly szellemi munkában és az első világháborúig szellemi vezére lett ennek az eredeti, egyedülálló papi mozgalomnak és papi szellemnek.

Dessewffy Aladárné

Újszerű az volt Prohászka Ottokárban, hogy a legszentebb tisztaságban közel tudott engedni magához lelkeket. Istenben tudta szeretni őket. Érezte az ember a végtelen mélységet és szentséget. Rám olyan hatással volt, hogy természetesnek találtam, hogy le kell térdelnem, ha vele beszélek. Éreztem, hogy ami benne nagy, nem tekinti sajátjának. Itt jelentkezett nagy alázatossága.

Érdekes volt az, hogy akinek a lelki vezetését vállalta, mind különböző típusúhoz tartozó egyének voltak. Norbertában a lelki finomságot csodálta, Dönisz nővérnek a gyermekdedsége hatotta meg, Wencze Rózsában az életszentséget csodálta. Dienes Valériának a zsenialitása volt rá nagy hatással, én pedig a misztikában találtam meg vele a lelki közösséget.

Egyszer az Oszolynál sétáltunk. Egyik helyen a mohát szedte. Én is segítettem. Leszedjük – mondta – hogy szét ne repesse a sziklát. Ez az a hely, amely arra való, hogy egy nagy ember sírja legyen. Azt éreztem, hogy itt szeretne pihenni. Hiszen nem szerette a nagy temetéseket, – „nincsen benne semmi csend”, mondotta...

Egyszerű embereknek adta a legnagyobb tiszteletet. Ha „úriemberrel” találkozott, csak normálisan köszönt. Minél egyszerűbb volt valaki, annál mélyebbre hajolt. Le lehetett írni a skálát...

Nagyszerű volt az, hogy Schütz professzorral el tudott szórakozni: középkori regényeket vettek elő; az egyik idézett, a másik tovább vitte a gondolatot...

Székely Ottokár ciszterci tanár

Többször meglesték tanítványai, hogy amikor már mindenki kiment a kápolnából, visszament imádkozni. Még éjfélkor is a kereszt előtt térdelt.

Radnich Imre plébános

Igazi ember volt a szó nemes és keresztény értelmében: atya és nem generális. Ha egyáltalában volt hibája, az az volt, hogy mindenkit jónak tartott, de ettől a legtöbbet ő maga szenvedett.

Balogh Károly bicskei esperes-plébános

Sárbogárdon 1927-ben történt bérmálás utáni ebéd közben; az alapi esperes, néhai Szabó Gyula indignálódva mondotta el: méltóztassék elgondolni, hogy már két hónapja új református lelkész került a faluba és bár majdnem szomszédok vagyunk, mindezideig nem jutott eszébe, hogy a plébánián vizitet tegyen. – Tudja mit, esperes úr – mondotta Prohászka Ottokár – menjen el hozzá maga vizitbe.

Az adonyi dispozióim után hivatalos ügyben 1924 őszén az aulába mentem Kálózról. Találkoztam Prohászka püspök úrral is, aki melegen érdeklődött hogylétem iránt és Fehérváron való dolgom végzése idejéről érdeklődött. Szokásához híven meghívott ebédre. Ebéd alatt a feltaláló inas másodízben is hozta a fogást és kínálta a vendégeket. Hozzám érve az előttem ülő vendégekhez hasonlóan én is udvariasan nemet intettem. A nagy püspök kedvesen rámnézett és csak azt mondotta: „Maga csak vegyen, kis Balogh, maga ügyis kikoplalt Adonyban két év alatt. – „Köztudomású, hogy az adonyi plébános ezidőtájt nem volt káplán – jóléti intézmény.

Doym Béln ny. esperes-plébános; egykori tinnyei plébános

Felszentelés előtt álló kispap voltam Székesfehérvárott másik társammal együtt (1905-1906), amikor Prohászka Ottokárt X. Pius pápa 1905 decemberében Rómában püspökké szentelte. Ketten vártunk felszentelésre. (1906. június 11-én mi voltunk első felszenteltjei.) Installációja után hamarosan eljött a szemináriumba a kispapokat meglátogatni és jól emlékszem, Szűz Máriáról tartott számunkra elmélkedést, amelynek vezéreszméje volt: legyünk Szűz Mária lovagjai. Külön eljött még és külön tartott előadást a társadalmi kérdéstről. Felszentelésünk előtt külön magához hivatott bennünket és alapos vizsgálatnak vetett alá. Végül azt kérdezte tőlem: mit felel erre? Azt, hogy nekem kedvem van a papi teendőkhöz, mire azt mondta: ezt a feleletet vártam. Mi ketten voltunk az elsők, akiket pappá szentelt. A tinnyei hívek nagyon szerették püspöküket. Amikor megtudták, hogy nélkülöznek az aulában, a szegény, egyszerű nép gyűjteni kezdett Prohászka „asztalára”. Ő külön levélben köszönte meg a híveknek, – de tett mást is. A felejthetetlen bérmálás alkalmával észrevette, hogy milyen sok szegény gyerek van a templomban. A plébános nemsokára egy csomagot kapott a fehérvári püspöktől: „A bérmáláskor templomba menet észrevettem, hogy az egyik ministráns cipője rongyos. Az itt küldött cipőt, kérem, adja át neki”, írta a plébánosnak.

Egy alkalommal, mint tinnyi plébános, megpályáztam egy megüresedett plébániát. Nem sikerült. Ottokár püspök úr erre nagyon kedves, vigasztaló levelet írt, amely így kezdődött: „Ne higgye, hogy megfeledkeztem Önről. Teszem ezt, ahol csak tehetem.” Ezt a néhány sort ráragasztottam az Ő arcképére, breviáriumomban hordom. Valahányszor ügyes-bajos dologban hozzá fordulok segítségért, mindig így kezdem: egykori kedves leveledre hivatkozva bizalommal kérlek – és nem hiába teszem.

Laczó Alajos sárkereszti plébános

1915/16. iskolaévben kispap voltam Fehérvárott. Egyik püspöki misén gremialista voltam. Gloriakor kifordítva tettem a nagy püspök térdére a gremiumot. A felajánlás utáni kézmosáskor színében. A titkár, Vizota úr idegesen rámszólt, de a püspök atya suttozta: úgy jó, amint a Carissime rátette.

Kispapok nem figyelnek az egyik nagyhangú karkáplán prédikációjára. Szentmise után kérdezi az Atya a jelenlévő spirituálistól, hogy tanítja-e a kispapokat, hogy hogyan kell a székesegyházi prédikációkat hallgatni? És a kispapok fele mondja: Minden prédikációból tanulni lehet, a rosszból is azt, hogy hogyan nem szabad prédikálni.

Dr. Metzger József

Nagy természetimádó lelke évtizedeken át, főleg nyári szünidejében az Alpések vagy Kárpátok hegyei közé és hegyeire vágyott. Isteni érzés – úgy mondta – a hegyek megmászásánál az, amikor befogjuk a sziklacsúcsokat és a nagy magasságból letekintünk, ahogy a zsoldos mondja Istenről: „Kezében vannak a földnek végei és a hegyek magasságaira Ő tekint alá”. Amikor 1918-ban nyáron a Kárpátokban találkoztam vele, elmondta, hogy milyen nagyszerű volt az előző napja, amikor a Ferenc József hegycsúcsot megmászta és hogy a következő nap a Lomnici csúcsra készül. Kértem, hogy ezt a még veszedelmesebb túrát ne tegye meg. Gondoljon arra, hogy élete nemcsak az övé, hanem az Egyházé és országé. És nem ment föl.

A kilencvenes évek elején sokat foglalkozott azzal, hogy a Jézustársaságba lép és elmegy a missziókba. Persze igen ellene volt mindenki, aki erről a szándékáról tudott. Felejthetetlen jelenet volt az, amikor az Esztergom-Vizivárosi zárdatemplomban az egyik májusi ájtatosság után, melyen ő mondotta a szentbeszédet. A sekrestyében Sujánszky Antal, az aggastyán nagyprépost és Csernoch János, akkor prímási irodaigazgató kérve-kérte, hogy ne hagyja el az egyházmegyét. Egyik a jobb karját, a másik a bal karját fogta és úgy marasztalták, mert „olyan nagyon nagy szükség van rá idehaza”. Bizony nagyon örültünk, amikor nemsokára közölte elhatározását, hogy itthon marad.

Somogyi Lajosné

1927. márc. 9-én a Szoc. Miss. Társulat számára tartott szokásos havi konferenciáján többek között ezeket mondotta: Szent József „szociális” szent. – A belső életet nem lehet kinyilvánítani, ha valaki költő, író, próféta, akármilyen szent, abból a világ csak a minimumot tudhatja meg. Minden nagy élet kincse rejtve van... Végre is az életnek az a legfölségesebb feladata, hogy az ember belül legyen az Isten orgánuma? Mindannyian tudtuk, éreztük, hogy ő az volt!

Kovács Dénesné

Egy beteg boldogan újságolta, hogy meggyógyult és mehet haza, de nincs cipője. Prohászka, az esztergomi spirituális hazament, elküldte a kórházba saját cipőjét, s ő maga a régi ben járt tovább. – Máskor egy keservesen síró asszony azért panaszkodott neki, hogy meghalt édesanyja, és nincs pénz koporsóra. – „Na jöjjön velem”. Elvitte magával a szemináriumba, és egyik paptársától kért kölcsön 10 koronát és leküldte az asszonynak.

Szakováry Károlyné

Egyszer autóval jöttek érte a Várból. A kihallgatás után megkérdezték tőle, van-e valami kívánsága. Azt választotta, hogy mindössze azt kéri, hogy ugyanaz a sofőr vigye haza, aki hozta, mert szeretné folytatni vele azt a lelki beszélgetést, amit útközben elkezdtek.

Plávics Mária Fremiota nővér

A nehéz évek zűrzavarában történt, hogy a nővéreknek elfogyott minden tüzelőjük. Amikor ezt Prohászka megtudta, irodaigazgatóját, Viszota kanonokot magához hívta és ezt mondta neki: Vágjunk fát a nővéreknek. Fejszét fogott, a parknak öreg fáit kivágta, és elküldötte a nővéreknek.

Egyik karácsonyi beszédének ez volt a gondolata: Az én karácsonyom az, Jézusom, hogy ha Te az enyém vagy, – a Te karácsonyod pedig az, ha én a Tiéd vagyok. – Amikor elismételtük neki, megörült, hogy megértettük a lényegét!

Egyszer felpanaszolta, hogy nem tanították meg írni: „rossz a tolltartásom”, mondotta, „kikapnék az iskolában”.

Nagyokat tudott nevetni a gyerekrétfákon... Mindig fel is jegyezték ezeket... Egy alkalommal a nővér, az osztályfőnöknő, nagyon szomorú volt, mert a vizsga után semmit sem tudott adni a gyerekeinek. – Miért szomorú? – kérdezte. No, küldök „kárpótlást”, – és délben nagy csomag érkezett benne 100 db csokoládé.

Minden figyelmet viszonzott. Viszont fájt neki a tapintatlanság. Keményen elítélte, ha valaki a közösség és a szeretet ellen vétett. Egyszer kiment valaki és becsapta az ajtót. Ennyit mondott akkor Prohászka püspök úr: „Ebben nincsen szociális érzék”.

Nemcsak nálunk, de Bécsben is özönlöttek beszédeire. Ennek is van egy furcsa epizódja, amit különben – sajnos – az Alkotmány című lap is szellőztetett. A dolog megértéséhez tudni kell, hogy Prohászkanak osztálytársa volt az epizód másik szereplője, Herbst kanonok, aki nehezen tudta feledni, hogy teológus korokban ő helyette Prohászkat küldték feletteseik Rómába. Nos, ez a kanonok jegyezte meg kesernyésen: „Én nem értem! Amikor én beszélek, özönlenek ki az emberek a templomból, – amikor Prohászka beszél, mindenki befelé özönlük”... Amikor az Alkotmányban Herbst olvasta saját szavait, lemondta az újságot!

Kovács János prelátus

Herbs plébánosról jegyezték fel ezt a szellemes szópárbajt”. Prohászka püspök címzetes kanonokká nevezte ki a perbáli plébánost, Herbs atyát. Amikor szerette volna megköszönni a kitüntetést, így kezdte beszédét: „Amikor engem Püspök úr kanonokká kinevezett”... – Téved

szakította félbe a püspök, „címzetes kanonokká”. Erre Herbs így vágta ki magát: „A Kegyelmes úr tévedett, amikor engem csak címzetes kanonokká nevezett ki”... – A szellemes „riposzt” annyira tetszett Prohászkanak, hogy nemsokára kinevezte tényleges kanonokká.

Lendvay Zoltán plébános

Zichy Líviát látogatta meg egy alkalommal Prohászka. Amikor elment, hirtelen hidegre fordult az idő. Mindenképpen szeretne volna rávenni a püspököt, hogy fogadja el tőle a melegebb ruhákat. Ő azonban a következő szavakkal hárította el magától az ajánlatot: „Hogy gondolja, hogy én fázom, hiszen a Szentlélek tüzét viszem”.

Turzó Antal plébános

Püspöki kinevezése utáni hónapokban legtöbb papja még nem találkozott Prohászkaival. Ezért történhetett meg a következő eset: Mindig harmadik osztályon utazott. Egy alkalommal Pestre utaztában leült a vasúti fülkében egy idős pap mellé, aki nem ismervén fel, hogy saját püspökével van dolga, kedves leereszkedéssel így szólította meg: „Rigorózumra, Öcsém, rigorózumra”? Igen, felelte Prohászka, aki valóban az egyetemre ment, de nem azért, hogy ő vizsgálják, hanem, hogy a szemeszter végén ő vizsgáztassa le saját hallgatóit a dogmatikából... Az idős pap egyre jobban belemélyedt a beszélgetésbe, sőt az új püspökről is elejtett néhány keresetlen és nem éppen hízelgő szót. – Valamelyik állomásnál felállt a jó öreg papbácsi, mondván, hogy ő már megérkezett; leereszkedve kezét nyújtott a következő szavakkal: „Hát szerencsés szigorlatot kívánok, öcsém! Én vagyok ...i pap”. – A püspök tisztelettel elfogadván a parolát, szerényen ő is bemutatkozott: „Én pedig Prohászka Ottokár vagyok”. Ebből is látható, hogy semmilyen főpapi megkülönböztető distinkciót nem viselt ekkor sem; még püspöki gyűrűjét sem mutogatta, amiből azonnal észre vehette volna az idős pap, hogy kivel is beszélget.

Csathó Kálmánnak, a neves magyar írónak Fehérvárott élt egy Gyula nevű rokona, – testi fogyatékosága miatt is sokat szenvedő, magára hagyott ember volt. Prohászka sokszor felkereste, segítette Csathó Gyulát. – Turzó Antal csepeli plébános akkor találkozott vele, amikor koszorút vitt Prohászka sírjához. Beszélgetés közben elmondta, hogy őt tekinti legnagyobb jótevőjének; ennek bizonyítására kigombolta télikabátját, amelyben benne volt a P. O. – Csathó is egyike azoknak, akiket saját ruháival öltöztetett.

Csontos Márton

A fehérvári ferences házfőnök keservesen panaszkodott Prohászkanak, hogy feltétlenül szükségük lenne egy lóra, de nincs rá pénzük. Kérte a püspököt, segítse ki őket, és adja meg a ló árát. Mire Prohászka csak ennyit válaszolt: „Szent Ferenc sem járt lovon!” – Igaz, válaszolt a guardián, de Szent Péter sem járt autón! – „Igaza van”, válaszolta Prohászka, – mennyire van szüksége? – Így lett lovuk a fehérvári ferenceseknek.

Szabó József villanszerelő

Egy alkalommal nem égett a villany a püspök dolgozó szobájában, de az íróasztalán sem. Amikor a villanszerelő átvizsgálta a drótokat, észrevette, hogy az íróasztal lámpájának kb. félméternyi drótja elégett. Indulni akart az üzletbe, hogy megvegye és összeszerelje. – Várjon csak, mondotta a püspök. Kérem, fogja meg az íróasztal egyik sarkát. Ő pedig megfogta a másik végét, és félmétert közelebb hozták az asztal vezetékekhez... Így, mondotta mosolyogva, most már ugye nem lesz szükség a félméteres drótra?

Turzó Antal plébános

Egy alkalommal Prohászka felkereste Hornig bíborost. Meglepődve pillantott a kardinális íróasztalára, melyen csak tinta és toll volt. Meg is kérdezte, hogy mi ennek az oka? – Hornig elég keserűen csak ennyit mondott: Az én egyházkormányzásom sem más már, mint toll és tinta, csalódtam. Amikor kijött a bíborostól, ezt mondta kísérijének: Arra vigyázzon, hogy ne csalódjék.

Ravasz László, a két világháború közötti évtizedek legnevesebb református püspöke és Prohászka között igen szoros kapcsolat, sőt barátság alakult ki. Ravasz püspök íróasztalán dedikált Prohászka arckép volt ezekkel a szavakkal: „Legkedvesebb barátomnak, Prohászka Ottokár”. Amikor Ravasz László vizitálta egyházmegyéjét, megkérdezte papjait: megvan a parochia könyvtárában Prohászka Elmélkedések az Evangéliumról című könyve? Ezen a legtöbb református lelkész elcsodálkozott, – Ravasz ennek ellenére utasította őket, hogy vegyék meg, és kijelentette, hogy a következő alkalommal utánanéző, hogy megszerezték-e? Amikor a Prohászka-szobor gondolata felmerült, Ravasz L. gyönyörű beszédet mondott, hogy hangsúlyozza: Prohászka mennyire az egyetemes kereszténységé volt. (Az első száz pengőt is ő tette le a szobor létesítésére!)

Dr. Luttor János

Prohászka kortársa és sok vonatkozásban küzdőtársa volt Csernoch János hercegprímásnak, aki jól tudta, hogy valójában a fehérvári püspöknek kellett volna elfoglalni az esztergomi érseki széket. Amikor Prohászka meghalt, súlyos betegen feküdt, és titkárai késlekedve adták tudtára a hírt. Megrendülve fogadta, és bezárkózott egész nap. Ekkor írta meg cikkét a magyar katolicizmushoz: A vezér meghalt! – Ezzel megvallotta, hogy bár ő ült a bíborosi székben, de a magyar egyház vezére Prohászka volt!

Nyílt levél az olvasóhoz (Utószó)

Úgy gondolom, hogy aki ezt a könyvet kezébe veszi, aligha tudja letenni anélkül, hogy ne fogalmazódnék meg benne néhány kérdés. Például: hogy lehet „interjút” készíteni olyan személlyel, aki hetven éve halott? De különben is, a könyv második részében nem is az illető beszél, hanem mások beszélnek róla... Vagyis „rendhagyónak” tűnik ilyen értelemben is ez a könyv. Nem szólva tartalmáról, hiszen olyan személy mondja el vallomásait legbensőbb titkairól, akit ez a generáció már nem is ismer. Érdekel is valakit ebben az önmagával eltelt világban, hogy mit jelent „szerelmesnek lenni az Istenbe”?! Ilyen és ehhez hasonló kérdések minden bizonnyal bőven felmerülnek majd az olvasóban, akit semmiképpen sem kívánok válaszaimmel befolyásolni. Célom épp az, hogy „interjú-alanyom”, vagyis az a „bizonyos” Prohászka Ottokár maga válaszoljon a rázúduló kérdésekre. Ő ugyanis azon kevesek közé tartozik, akinek nincs szüksége tolmácsra. Gondolatai, kimondott vagy leírt szavai oly világosak, egyértelműek, stílusa annyira jellegzetesen csak az övé (annyira „prohászkás”), hogy még az „utolsó szó jogán” sem kívánom a magam szerkesztői vagy riporter korlátai közé terelni az Olvasó figyelmet. Legfeljebb olyan nélkülözhetetlen életrajzi adatokat közlök, melyek segítenek eligazodni térben és időben, mert ez a száz év – különösen kortársaim életében – alapjaiban változtatta meg a világot. Már nem elegendő „a víz halad” analógiája, hiszen a mi századunk „vize” sodor, árad, tör, zúz és legtöbbször magával ragadja a „követ is”, és váratlanul új mederbe tereli megdönthetetlennek képzelt ideáinkat. Viszont elgondolkoztató, hogy bár kereteiben és tartalmában egészen más és sokak számára idegen az a világ, amiben Prohászka Ottokár él és lobog, mégis lenyűgözi a ma emberét is. Imponáló tudásánál csak személyiségének varázsa nagyobb. Ezt még azok az olvasók is elismerik majd, akik az Interjú első részével nem nagyon tudnak mit kezdeni, de az Emberek barátja fejezet minden sorát lélegzetvisszafojtva ámulják, és úgy járnak, mint a filozófus Dienes Valéria vagy számos nem hívő, akik mind legszívesebben letérdeltek volna előtte. A vele való találkozás pusztán ténye, a személyiségéből feljűk sugárzó harmónia, egyéniségének „íze” még ellenfeleit is lenyűgözte.

* * *

Az Isten szerelmese című fejezet jobb megértéséhez az alábbi életrajzi adatokat látom szükségesnek megjegyezni: A német származású tisztviselő család első gyermekeként 1858. okt. 10-én Nyitrán született Prohászka Ottokár. Egyik Felsőház-i beszédében maga vallotta, hogy iskolás korában tanult meg magyarul. Családjával mindvégig németül levelezett. Míg húga és öccse a szülőkkel együtt Ausztriába költöztek, ő a nyitrai piaristák, a kalocsai jezsuiták, majd az esztergomi bencések gimnáziumának tanítványaként elsajátította a magyar nyelv mellett a görögöt, latint és franciát. Minden bizonyítványa kitűnő volt. Ekkor már feltűntek tanárainak a gyönyörű stílusban írt magyar dolgozatai. – Simor János hercegprímás Rómába küldi filozófiai és teológiai tanulmányainak elvégzésére. A jezsuiták Collegium Germanico-Hungaricumában tölt hét évet: 1875-1882. Ezekben az években már rendszeresen vezet naplót, – élete végéig kisebb-nagyobb kihagyásokkal feljegyezi gondolatait. Minden későbbi kutatás alapja, kiindulópontja az a három kötetben közreadott Napló, melyet most jelentettünk meg. Az olvasó is meggyőződhet arról, hogy a Prohászka-Interjúnak nevezett munkám első részét is ezekből a Naplóból állítottam össze. Az egyes idézetek, hosszabb-rövidebb reflexiók, leírások végén zárójelben mindig feltüntettem azt az évet, hónapot és napot, amikor ezeket Prohászka feljegyezte. Az Isten szerelmese című rész az 1877-1890 évek Prohászkájának lelkeségét tükrözi. Találunk közöttük Rómában írt sorokat, és 1882-től Esztergomban feljegyzett gondolatokat. A tanulásnak, a két doktorátusnak, a lelkiélet elmélyítésének, az aszkézisnek és az egyre

elmélyülőbb misztikus élményeknek időszaka ez a közel 15 esztendő. Közben a Kiszemináriumban latint, görögöt, majd 1883-tól erkölcsant és pasztoralist, 1888-tól legkedvesebb tantárgyát, a dogmatikát tanítja az esztergomi szemináriumban. Állandóan nyugtalanítja a gondolat, vajon ne lépjen be a Jézus Társaságába?! Mivel azonban lassan a kis- és a nagyszeminárium kispapjainak legtöbbször őt választotta lelkivezetőnek, képtelen elszakadni tőlük. – Ugyanakkor átadja magát a természettudománynak, cikkek, tanulmányok írásának, hogy ezzel is művelje a papok és seminaristák lelkét, emelje hiányos tudásuk szintjét. Tekintélye, hírneve egyre nő, – példás életének tudható be, hogy közel kilenc évi várakozás után a prímás szabad kezet adott az esztergomi szeminárium lelkiéletének átalakításában. Tanártársai és kispapjai egy szívvel-lélekkel követték. Így és innét indult el a várva várt katolikus restauráció, melyből született a máig élő Regnum Marianum.

* * *

A könyv második részének, az Emberek barátja címűnek törzsanyaga egy rendkívül értékes kézirat, melynek külön története van. Prohászka Ottokárt 1927-ben tanítványa, Shvoy Lajos követte a székesfehérvári püspökségben. Amikor látta, hogy a háború utáni ateista korszakban semmit sem tud tenni a Prohászka hagyaték átmentéséért, hiszen még nevét sem lehetett kiejteni, megbízta egyik plébánosát, Horváth Kálmánt, hogy személyesen keresse fel mindazokat, akik közlőről ismerték elődjét, és rögzítse írásba visszaemlékezéseiket, vallomásaikat. Ez a megbízás 1954. januárjában történt. Húsz év elteltével, 1972 nagybőjtjén készült el a gyűjtéssel, mely három részből áll; a gépelt szöveg közel 500 oldalt tesz ki. „Beszéltem sokakkal, akik elmondták azt, amit szívükben hordoztak Ottokár püspökről. A gyűjtés az utolsó pillanatban történt”... írja a nélkülözhetetlen dokumentum gyűjtője és sok száz emlék megmentője. A dokumentum címe: Ottokár püspök a szívekben. Alcím: Prohászka-riportok. Könyvem második részének minden mondatát ennek a dokumentumnak első 135 oldalából válogattam. A vallomások hitelességét a nevek feltüntetésével akartam jelezni, utalva Horváth gyűjteményének lapszámaira.

* * *

Végül köszönetet mondok lektoraimnak. Naszályi Emil O. Cist. egykori novicius mesteremnek különösen azért, mert 1938-ban ő adta kezembe Prohászka püspök Elmélkedések az Evangéliumról című könyvét, és ő oltotta lelkembe a meditálás igényét. És tőle, mint az országos Prohászka Egyesület egykori elnökétől örököltem e szentéletű, csodálatos apostol felbecsülhetetlen szellemi hagyatékának átmentését az utánunk jövő nemzedéknek. Dr. Szappanyos Béla kanonok úrnak, a székesfehérvári Országos Papi Otthon rektorának különösen segítőkészségét és bölcs tanácsait köszönöm az Isten szerelmese fejezet megszerkesztésében. Mennyi figyelemmel és éjszakákba nyúló beszélgetésekkel csiszoltuk a 11 csoportba osztott szöveget és a bevezető kérdéseket, intonációkat!

Bizonyára megakad mindenkinek a szeme a könyv borítóján, melynek tervezője és kivitelezője Balvin Nándor iparművész; itt nem csupán egy ismert fénykép reprodukciójáról van szó, hanem a fényhatásnak és az árnyalatoknak mesteri szintéziséről. Köszönet illeti a Panax nyomda szakmai munkáját és hogy soronkívül megjelenhet karácsonyra a mindössze 500 számozott példány.

Isten áldását kérem minden közreműködőre és minden olvasóra.

Székesfehérvár, 1997 Advent

Barlay Ö. Szabolcs